

Az elemi népoktatás és a tanítóképzés reformja

A Nemzetnevelés tükrében

E tanulmány a Nemzetnevelés című katolikus pedagógiai folyóiratban megjelent cikkek alapján nyújt képet a tanítóképzés és az elemi oktatás fejlesztése során a két világháború között kialakult véleményekről, vitákról.

A Nemzetnevelés 1919. október 15-én, Budapesten látta meg a napvilágot (elődje a Népnévelő című lap volt, mely 1895 és 1919 között működött). Kezdetben „A Keresztény Szociálista Tanítók Szakszervezetének közlönye · Tanügypolitikai lap. · A katolikus tanítóság hivatalos lapja.” alcímmel, zárójelben, a „Népnévelő” szóval, kéthetente jelent meg. 1922. december 31-ig a lap felelős szerkesztője Kocsán Károly (1) volt, szerkesztőként pedig Moravitz Lajos tevékenykedett.

A lap szerkezete az alábbiak szerint alakult:

– vezércikk: az éppen aktuális témában egy cikk, melyet legtöbbször a főszerkesztő, vagy más közismertebb pedagógus ír;

- szociális ügyek;
- pedagógia;
- hírek;
- szervezeti élet;
- üzenetek;
- rendeletek;
- könyvajánló, pályázat.

Ezek a rovatok jellemzik a 12–16 oldalas számok tartalmi és formai megjelenését.

A lapot ekkor a „nemzeti nevelés”, a „keresztény kultúra” szellemisége hatotta át, melyet Huszár Károly (2) kultuszminiszter is megjelölt. Huszár Károly konkrét irányelveket (3) nevezett meg, amelyeknél a hazaszeretetre való nevelés kulcsfontosságú elemként jelent meg, a „keresztényszocializmus eszméje” jegyében. Trianont követően 1922 és 1927 között a folyóirat oldalain a „Magyar Hiszekegy”, a „Csonka Magyarország” kezdetű és a „Zászlónk színe piros, fehér, zöld,/ Újra egy lesz a szent magyar föld” jelmondatok voltak olvashatók.

Az első változás 1921-ben következett be, amikor a folyóirat alcíme „A Keresztényszociálista Nemzetnevelők Országos Egyesületének Közlönye · Tanügypolitikai Lap · A katolikus tanítóság hivatalos lapja” lett. Új rovatként a „Gyűléseink” jelent meg.

1922. január 31-től (1. sz.) a főszerkesztő Erdősi Károly. (4) Ez évben a cím alatt csupán a „Népnévelő”, valamint a „A Katolikus Tanítóság Hivatalos Lapja” alcím szerepelt. Rovat-beosztása a következőképpen alakult: lapszemle, egyesületi élet (itt beszámoltak az Egyesület életéről, tevékenységéről és gyűléseiről), hivatalos rész, tárca, rendeletek. Ezután havonta egyszer, 30-án jelent meg a lap.

Újabb változás 1924-ben következett be, amikor Erdősi Károly mellé Öveges Kálmán került főszerkesztőnek. A folyóirat ekkortól ismét kéthetente jelent meg. A lap alcíme

1925-ben „A Katolikus Tanító-Egyesületek Országos Szövetségének Hivatalos Lapja” lett, az „Iskolán kívüli oktatás” és a „Figyelő” rovatokkal.

A 16. számtól képek és illusztrációk díszítették a lapot. „A katolikus pedagógusok nagyjai” címmel új cikksorozat indult, melyben különböző, neves pedagógusok életét mutatták be. Az ajánlott könyveket az ifjúság és a tanítóság számára külön listán tüntették fel. Megállapítható, hogy átgondoltabb, kiforrottabb a lap szerkesztése, igazán ízléses a külseje, a kor szellemiségét, a klebelsbergi kultúrfölkény gondolatát tükrözve.

1927. november 15-től (22. szám), Erdösi Károly mellé új főszerkesztő lépett Finta Sándor (5) személyében. 1935-től a felelős szerkesztő ismét, a már korábban említett Kocsán Károly lett. Az 1930-as években a lap újra szerkezetváltozáson ment keresztül. Az addig csak egy-egy cikkben megjelenő ajánlott, illetve kötelező irodalom listája most már külön tematikus részbe került. Ez centralizált oktatáspolitikai működésére enged következtetni.

Az 1931. szeptember 15-i, 18. számban híradás számolt be arról, hogy egy kormányrendelet értelmében kisebb terjedelmű lesz a lap. 1940-től a lap átalakult, terjedelme 5–10 oldalra csökkent, a szerkezete a vezércikkből, hírekből, könyvajánlóból és pályázatból tevődött össze. 1942 januárjától a főszerkesztő egyedül Finta Sándor lett, ekkortól a 6–8 oldalas számok szerkezete és tartalma is leegyszerűsödött. A lap a vezércikket, a pedagógiai rovatot, az egyesületi élet híreit, a jegyzeteket, valamint a híreket tartalmazta.

A magyar tanítóegyesületek a két világháború között

Minthogy a Nemzetnevelés a Katolikus Tanítóegyesületek Országos Szövetségének a hivatalos lapja volt, úgy vélem, hogy röviden érdemes szót ejteni a pedagógusegyesületekről is. A magyar tanítóegyesületek történetében a „felülről” és az „alulról” építettségnek, az önépítésnek egyaránt szerepe volt. Kezdetben a különböző pedagógusegyesületek célja általában azonos volt: önképzés, önszegélyezés, társas együttlét, a közös érdekek megfogalmazása és azok hatékony képviselője. Jellegzetes törekvéseik és eredményeik: folyóiratok és könyvek kiadása, felolvasóülések, pályázatok kiírása, konferenciák és kongresszusok szervezése, az oktatásügy fejlődését átfogó kérdések széles körű megvitatása más szervezetek, hozzáértő szakemberek bevonásával, beleszólás az országos ügyekbe, kapcsolattartás a hatóságokkal, illetve partneri viszony kiépítése nemzetközi szervezetekkel. (6)

A Tanácsköztársaság idején a pedagógusoknak kötelező volt szakszervezeti taggá válni, ami ekkor egyben párttagságot is jelentett. A pedagógus szakszervezetek irányító és végrehajtó szerepet vállaltak a tanács hatalom voluntarista közoktatási programjának megvalósításában, az állam és az egyház erőszakos szétválasztásában és a pedagógusok átképző tanfolyamainak szervezésében. A Tanácsköztársaság bukását követően az 1918 októbere után létrehozott intézményeket és szervezeteket megszüntették, s csak a már korábban is működött szervezetek indíthaták be újra tevékenységüket. A pedagógustársadalom politikai jellegű szervezkedését, munkásmozgalmi mintára létrehozott érdekvédelmi szervezeteinek újjáalakítását kizárta a Bethlen-kormány és az MSZDP között 1921 decemberében kötött megállapodás. A pedagógustársadalom jelentős rétegei adták fel a politikai tartózkodást, és vállaltak szerepet a politikai közéletben, többnyire a kormánypártok oldalán. Előfordult, hogy lecsúszott, egzisztenciálisan fenyegetett rétegeik a jobboldali demagógia folytán a szélsőjobb oldali politikai mozgalmak befolyása alá kerültek. Kevés nyoma van a tanítóság baloldali orientációjának, ez esetleg a Magyar Front tevékenységében való illegális részvételben merült ki. (7)

1945-ig az egyesületek közvetlen demokratikus szervezetként működtek. Ennek lényege az, hogy a legfelsőbb döntéshozatali szerv a közgyűlés volt, amely rendszeres időközönként ülésezett. Két közgyűlés közti időben egy szűkebb testület intézte az ügyeket,

és végezte az operatív irányítást; meghatározott feladatok ellátására bizottságokat állítottak fel. A vezetőségben vagy testületekben viselt tisztség elnyerésének módja a választás volt, ezekben a tagok meghatározott időközönként cserélődtek, a döntéseket a többségi elv alapján hozták meg. (8)

A két világháború között újrafogalmazták a pedagógiai egyesületek céljait is, amelyek elsősorban a hazafias és valláserkölcsi közszellem fenntartása és fejlesztése, a közös társadalmi és anyagi érdekek előmozdítása, a népoktatás kérdésének megvitatása (például a nyolcosztályos elemi népiskola létrehozása), valamint a tanítási módszerek fejlesztése és a tanítóképzés korszerűsítése voltak. (9)

A tanítóegyesületek az oktatás különféle szintjein, valamint iskolatípusok szerint (például Országos Polgári Iskolai Tanáregyesület), vallási, szakmai (például Táncitanítók Országos Szövetsége), nemi (például Magyar Tanítónők Mária Dorothea Egyesülete), területi (Budapesti Tanítóegyesület, 1873) alapon szerveződtek. Fontos szerepet játszott ebben a tekintetben is az egyházakhoz való tartozás, mely részben elősegítette, részben viszont meg is osztotta a pedagógusok szerveződését. Így működtek a két világháború között a felekezeti pedagógus egyesületek: Római Katolikus Tanítóegyesületek Országos Szövetsége, Katolikus Tanítóegyesületek Országos Szövetsége, 1920, Országos Református Tanáregyesület, 1902, Országos Izraelita Tanítóegyesület, 1866, Izraelita Tanítók Országos Egyesülete, Református Tanítók Országos Egyesülete és Evangélikus Tanítók Országos Egyesülete. (10)

A tanítóegyesületek működésének kiemelten fontos területe volt a kiadói tevékenység, különösképpen a pedagógiai szaklapok kiadása. E lapok az adott szakterület problémáinak, fejlődésének, vitáinak megjelenítésével nemcsak a szakmai közösség önépítését és szakmai fejlődését szolgálták, de tágabb értelemben formálták a korabeli szakmai nyilvánosságot, és ezen keresztül a magyar tanügyet is. A hivatalos tanítóegyesületek majdnem minden királyi tanfelügyelőség székhelyén megteremtették saját lapjukat, s így szinte minden vármegyének megvolt a maga tanügyi folyóirata. Amelyik vármegyében nem az állami, hanem a felekezeti tanító

társág volt szervezettebb, ott a felekezeti tanítóegyesület vállalta magára ezt a feladatot. A különböző egyesületek is megteremtették a maguk sajtóorgánumát (például az Állami Tanítók Országos Egyesületének lapja a Magyar Népiszkola, mely 1925-től működött), hogy hangot adjanak annak a törekvésnek, melyet képviselnek. 1937-es adatok szerint 400 tanügyi folyóirat volt, ebből a különböző egyesületek 193 lap kiadásával büszkélkedhettek. 1941 és 1944 között is 50–55 lapról tudunk. (11)

A Nemzetnevelés című pedagógiai folyóirat 1919-ben a Keresztény Szocialista Tanítók Szakszervezetének közlönye, 1925-től pedig a Katolikus Tanítóegyesületek Országos Szövetségének a lapja volt. A pedagógusegyesületek és az állam kapcsolatát egy példával illusztrálhatjuk. Már a korszak kezdetén lehetett olvasni a tanítók panaszait arról, hogy a fizetésük messze elmarad a tisztviselőkétől és más tanárokétól. (12) Ezekre a hangokra reagálva Klebelsberg Kuno 1926. május 11-én a nemzetgyűlésen tett nyilatkozatot: „...ha valaki azt mondaná, hogy csekély fizetés miatt nem képes hivatását betölteni, akkor azokat, akik ezt hirdetik, el fogom állásukból bocsátani, az egyesületeket pedig feloszlatni.” (13)

Amely állam a kultúrát a zászlójára tűzi, annak nagy gondot kell fordítania polgárainak vallásos nevelésére. Az az elképzelés honosodott meg a tanítók körében, miszerint tekintélyüket úgy őrizhetik meg, ha képesek voltak rendszeres önképzéssel gyarapítani tudásukat, és hivatászerű kötelességüket lelkiismeretesen látták el, mind az iskolában, mind az iskolán kívül.

Az, hogy milyen szerepük volt a pedagógusegyesületeknek a Nemzetnevelés munkájában, jól szemlélteti, hogy az 1891-ben alapított Magyar Pedagógiai Társaság elnöke Fináczy Ernő volt 1904 és 1925, Kornis Gyula (14) pedig 1925 és 1937 között. (15) Ebből a szempontból nézve már érthetőbb a Nemzetnevelésben való jelenlétük és szerepük, hiszen Fináczy Ernő aktívan részt vett a tanítókat érintő kérdések megvitatásában, és néhány cikk szerzőjeként is szerepelt.

Megállapítható, hogy az egyesületek túlnyomó többsége mindvégig megőrizte tevékenységében a kezdeti sokszínűséget, azaz párhuzamosan gyakorolták szakterületük fejlesztésének, saját szakmai kompetenciájuk növelésének, szakmai önképük kialakításának, az anyagi érdekvédelemnek, a politikai nyomásgyakorlásnak a klasszikus egyesületi, szervezeti feladatait. (16) Az érdekképviseleti szervezetek – figyelemreméltó eredményeik ellenére – sem tudták a pedagógustársadalmat egységes érdekvédelmi szervezetbe tömöríteni. Ennek egyik oka, hogy a különböző iskolatípusokban tanító pedagógusok egyedi érdekei szétfészítették az egységes érdekvédelmi tömörülés kereteit. (17)

Elképzelések a tanítói szerepről

Középpontban a revíziós gondolat

A trianoni sokk az oktatáspolitikában is éreztette hatását. A Nemzetnevelés cikkeiből kiderül, hogy a nevelésben jelentős szerep jutott az irredenta eszmeiségnek, amely a magyar tanító egyik legfontosabb feladatává lépett elő. (18) Ennek szellemében Magyarország állami életét, azon belül az úgynevezett „fajvédelem” gondolatát, de a tanügyét és a nevelésügyét is a „mélyeséges fájdalomtól táplálkozó” irredentizmus hatotta át. (19) Az iskolás gyermekek testi-lelki nevelését is legnagyobb részben ennek az eszmeiségnek rendelték alá. Minden tantárgy tanítása alkalmat adhatott, hogy az oktató szóljon a trianoni veszteségekről, a megcsonkított ország sorsáról. Moravitz Lajos (a Nemzetnevelés felelős szerkesztője 1935-ig) elképzelései között is az számított az elsődendő célnek, hogy a tanítás során a „gyermekek lelkében a megcsonkított Magyarország szeretetének megalapozása” érvényesüljön. Fő elvként szerepelt, hogy az iskolának „nem szabad tudomást vennie” a megcsonkított Magyarországról. Ennek szellemében a kultuszminiszter rendeletet adott ki, amely előírta, hogy a földrajztanításban a tanítók Nagy-Magyarország térképét használják, valamint a katedra fölött a falon a „Nem! Nem! Soha!” feliratú plakátot helyezték el. (20)

Az irredenta szellemiségben megírt tankönyvek is segítettek a tanító munkáját. Hasznos propagandaeszköz volt a rádió, melynek feladata olyan vallásos és hazafias nevelés volt, amely nemzeti alapon kívánta szolgálni a kultúrát. A rádió lehetőséget biztosított arra, hogy a határon túli gyermekek a földrajz és a történelem tanulásában magyarországi műsorok hallgatása során olyan ismeretekre is szert tegyenek, amelyet az új ország oktatása nem képviselt. (21) Különösen azoknak a rádióműsoroknak a készítését tartották nélkülözhetetlennek, amelyek a tanítás szükségességét mutatták be, illetve felhívták a figyelmet a tanítók fontos tevékenységeire. Így a család és a tanító kapcsolata is javulhatott, mivel a rádióhallgatókban egyre inkább tudatosodott, hogy a tanítók feladata a társadalom számára hasznos polgárok nevelése. (22)

Az analfabetizmus továbbra is igen nagy problémát jelentett, így ezért ezzel a kérdéssel kapcsolatban is kimagasló szerepet kívántak szánni a tanítóknak és az iskolán kívüli népművelésnek, amelyet a levanteegyesületeken keresztül tartottak megvalósíthatónak. Az iskolán kívüli népművelés feladataként a múlt hiányainak pótlását, a továbbképzést, az elemi ismeretek terjesztését és az erkölcsi, anyagi jólét előmozdítását jelölték meg. (23) Ennek keretében elméleti és gyakorlati foglalkozásokat képzeltek el. Az elméleti foglalkozásokon belül a vallásos és hazafias nevelést, az elemi iskola ismereteinek alapos felújítását és rögzítését írták elő. A gyakorlati foglalkozások során a testnevelést és a

katonai kiképzést helyezték a középpontba. (24) A tanítók ekkor az „akarat erősödését” és az „engedelmesség kialakulását” is a levanteegyesületek kebelén belül képelték el. (25) Emellett fontos szerepet kapott a cserkészlet, a Szívőárda, a dalos egyesületek sora, hiszen nem tartották tanácsosnak az iskolából kikerülő ifjú nevelését és oktatását abba hagyni. (26) A nőnevelés úgyszintén ezt a célt szolgálta, melynek során a keresztény, családközpontú anya és feleség szerepére készítették fel a lányokat. (27) A pedagógus feladata volt mindezekon felül a „védelemre való nevelés” is, vagyis az iskolát elhagyó egyének védettnek és felkészültnek kellett lennie az életben előforduló különböző nehézségekkel, kihívásokkal és szélsőséges ideológiai irányzatokkal szemben. (28)

Nemzeti újjáépítés a kultúrpolitikában (1922–1931)

Az 1920-as években mélyreható változások következtek be az oktatáspolitikában. Az oktatási reformok időszakát Gróf Klebelsberg Kuno (1875–1932) neve fémjelezte, aki 1922. július 16. és 1931. augusztus 24. között volt vallás- és közoktatásügyi miniszter. (29) Ezt a kultúrpolitikai időszakot az úgynevezett kultúrpolitikai gondolata jellemezte, amelynek lényege Klebelsberg szavai alapján a következőkben ragadható meg:

„...a trianoni békediktátum kicsavarta kezünkől a fizikai fegyvereket. A magyar bátorság, hősiessége tértelenre van kárhóztatva; ezért csak a kultúra fegyvereire támaszkodhatunk, a magyar szellem diadalai döngöttek Trianon kapuit. Állítsuk a pedagógia ezen új fegyverét is arcvonalba Trianon ellen, mert ez is közelebb jutunk Magyarországhoz!” (30)

Ennek az eszmeiségnek a szellemében vált kitüntetett feladattá a tanyasi népiskolák építése, és a már meglévők fejlesztése. A kultuszárca folyamatosan nem lebecsülendő arányban vont el összegeket a költségvetésből a saját céljaira. Így például 1925 és 1926 között 29 milliárd aranykoronát különítettek el népiskolák építésére, ebből 4 milliót a tanyasi népiskolák számára. Klebelsberg Kuno úgy vélte (31), hogy csak a felekezeti, katolikus hitvallásos iskola rendelkezett azon szellemiséggel, felkészültséggel és eszközökkel, amelyeket „semmilyen politikai változás nem befolyásol”.

A tanítóképzés a Klebelsberg Kuno által említett kultúrpolitika irányát kívánta követni, támogatva, hogy „stabil alapokkal rendelkező” egyházi iskolák létesüljenek a falvakban. Kocsán Károly (32) és Horváth Győző (33) Magyarország felemelkedésének zálogát elsősorban a katolikus iskolákban látta. (34) Az említett gondolathoz kapcsolva a tanítóképzés, az ifjúság művelődését és nevelését az iskola kiemelkedő feladatának tekintették. Szerintük a katolikus iskola hivatása az iránymutatás volt, amely meghatározta, hogy merre haladjon az ifjúság lelki fejlődése, és tudásának „kiszélesedése”. (35) Az önművelődésre való igény kialakulását volt hivatva elősegíteni a „jól megválogatott”, irodalmi értéket képviselő ifjúsági munkák (például ifjúsági lapok) létrehozása és terjesztése. (36) A keresztény-nemzeti szellemiség szempontjából „kívánatosnak” és „jogosnak” tartották az irodalmi termékek cenzúrázását a fiatalok „akaratának és világszemléletének” megalapozása céljából. (37) Az ifjúság erkölcsi fejlődésének kézbe tartására 1920. áprilisában konkrét rendelet is született, amely kimondta, hogy nem lehet olyan filmet vetíteni a moziban, mely a „fennálló törvények, rendeletek”, illetve „az állambiztonság vagy honvédelem érdekébe ütközik”. (38)

A tanítók úgy gondolták, hogy nemcsak az egyház feladata a vallásos nevelés (39), hanem az államé is, mivel az volt a véleményük, hogy a „vallásos alattvalók könnyen kormányozhatók, nem lázadnak”. (40) Amely állam a kultúrát a zászlajára tűzi, annak nagy gondot kell fordítania polgárainak vallásos nevelésére. (41) Az az elképzelés honosodott meg a tanítók körében, miszerint tekintélyüket úgy őrizhetik meg, ha képesek voltak rendszeres önképzéssel gyarapítani tudásukat, és hivatászerű kötelességüket lelkiismeretesen látták el, mind az iskolában, mind az iskolán kívül. A tanítók közül sokan úgy

vélték, hogy a belső szépség mellett a „külső csín ápolására” is gondot kell fordítani, mert a tekintély kivívásához ez is hozzátartozott. (42) A politikában pedig az általuk helyesnek ítélt útra kellett terelniük a népet. (43)

Oktatáspolitikai hangsúlyváltás a nemzetnevelés tükrében (1932–1944)

Az 1930-as években megváltoztak a tanítókkal szemben támasztott elvárások és igények. E korszak Hóman Bálint (44) nevéhez fűződik, aki 1932. október 10. és 1938. május 13., majd 1939. február 16. és 1942. július 3. között töltötte be a vallás- és közoktatásügyi miniszteri pozíciót.

1938-ban Budapesten tartották az eucharisztikus világkongresszust, melynek – a Nemzetnevelés szerint – kulcsjelentősége az volt, hogy a „világbéke szimbólumává vált”. (45) A katolikus tanítók úgy vélték, hogy a nevelői hivatás és az Eucharisztia eszmeisége összekapcsolódik, hiszen, aki „Krisztust követi”, az megérti hivatását, és nem pusztán kenyérkereseti lehetőségnek látja munkáját, hanem segíti az önnevelést, a tanítók munkája valóban küldetés és hivatás lesz. A katolikus világnézet kialakítása céljából igen fontos volt az úgynevezett „keresztény-nemzeti-szociális” érzék fejlesztése a gyermek lelkében. A cél elérése a gyermekek érzelmi és értelmi nevelését feltételezte. A tanító feladata volt tehát, hogy a diákokat a tudatos hitre és áldozatkész hazaszeretetre nevelje. (46) 1940 telén, a X. egyetemes tanítógyűlésen Hóman Bálint is meghatározta azokat a tanítói feladatokat, amelyek a nemzetnevelés területén szerinte kimagasló fontossággal bírtak: nemzetnevelő munkát, a művelődés színvonalának emelését, erkölcsös nevelést, valamint a tehetséges gyermekek kiválasztását és támogatását látta kitüntetett területnek. (1940, 23. 185.)

A szociális igazságot elsősorban a krisztusi tanításnak a való életbe történő átültetésében látták. Ennek megfelelően szükségesnek vélték, hogy a tanító a növendékekben és gyermekekben egyfajta szociális érzékenységet alakítson ki. Az eucharisztia mellett fontos jelentőséggel bírt a Szent Jobb és Szent István tisztelete. (47) Minden katolikus számára példaképpen jelent meg Szent István szellemisége, hiszen nagy szerepe volt Magyarország keresztény állammá tételében. (48)

Ennek az eszmeiségnek a jegyében, 1938. szeptember 19-én a Katholikus Tanítóegyesületek Országos Szövetségének székesfehérvári gyűlését a következő dallal nyitották és zárták:

„Ó, dicsőséges, Szent Jobbkéz,	„Jöjj el, István király,
Melyet magyar óhajtva néz!	Téged magyar kíván,
Drága kincse népünknek,	Gyászos öltözetben
Nagy öröme szívünknek!”	Teelőttem sírván!” (49)

1935-től bevezettek egy állami imádságot, amelynek használata kötelező lett. 1938 tavaszától új állami imádságot vezettek be, amelyet konkrétan meghatározott formában a tanítás kezdete előtt és után kellett a diákoknak elmondaniuk. Ugyanebben az évben Serédi Jusztinián hercegprímás kiadta 2957/1938. számú rendeletét, amelyben az ifjúság vallás-erkölcsi és hazafias nevelésére szólított fel. (50)

Visszatérve a tanítókkal szembeni elvárások változásaihoz, az 1930-as évek végén a Nemzetnevelés oldalain az a gondolat fogalmazódott meg, hogy a történelmi változások új típusú kihívások elé állították a tanítókat, miáltal nem csupán kiforrott módszertani ismeretekkel kellett rendelkezniük, de egyéb elméleti és gyakorlati tudásra is szert kellett tenniük. Így például a katonai szakismeretekre a leventeoktatásban, de fontossá válhatott, hogy földművelési tanácsokkal lássák el növendékeiket, miközben a rajz és az ének sem szorulhatott háttérbe. A kézügyesség megléte ugyancsak elengedhetetlen feltétel volt, ugyanúgy mint a kántori feladatok ellátása. Gazdasági ismeretekre is oktatták a tanítókat, mely nélkülözhetetlenné kezdett válni a folyamatosan változó világban. (51)

A katolikus tanító számára is fontossá vált, hogy kövesse a rohanó világban zajló eseményeket. Ezért 1935-től elkezdtek alkalmazni a modern technikai eszközöket az oktatásban, elsősorban a középiskolákban, de az elemi oktatásban is egyre szükségesebbnek látszott a használatuk. A katolikus egyház felmérte az új technika hasznosságát, melyet a rohanó világ követelményként támasztott. Ezért a „Magyar katolikus filmgyártás” létrehozásának gondolata is felmerült az erkölcsös nevelés érdekében. (52) Az iskolai újság szerepét is jelentősnek tekintették a tanítók, mivel a gyermekek nevelésében nagy segítséget jelenthetett. Olyan cikkek megjelentetését tartották szükségesnek, amelyek a gyermekek érdeklődésének megfeleltek. (53)

A bécsi döntések (54) eredményeit a tanítóság örömmel üdvözölte. Büszkén vallották, hogy ezen döntésekben a magyar tanítóságnak kimagasló szerepe volt, mert a katonákat ők nevelték a hazaszeretetre, kötelességtudatra. Sok tanító vágya mégis a Nagy-Magyarország helyreállítása volt. (55) A visszacsatolt területeken élő magyar tanítók bátorságát is dicsőretre méltónak tartották. (56) Az ősi, a „magyar parasztság” által őrzött eredeti magyar kultúrát tekintették értéknek, míg az „idegennel túlságosan keveredett városi úriosztály” kultúráját nem. (57)

Ezen történelmi események és a korszak szellemiségének megfelelően ekkor tették kötelezővé a magyaros formaruha viselését, melyet a pedagógusoknak példamutatás céljából maguknak is hordaniuk kellett. (58) Sokan úgy vélték, hogy a magyar embernek magyaros ruhát kell hordania, „miközben magyaros stílusú lakásban lakik, magyar nótát énekel” és az erkölcsi értéke is a magyarságot képviseli. (59) A magyar nyelv művelését és a helyes beszédet nemzetvédelmi és vallási okból igen szükséges elemként emelték ki. (60) Mivel a tanító a magyar kultúra képviselője, s feladata volt a gyermekekben hazafias érzelmeket és nemzeti önérzetet kialakítani, ezért fontosnak tartották, hogy minden magyar tanító magyar nevet viseljen. (61) A magyar névre büszkének kellett lenniük, és nem tartották kedvezőnek, ha a tanítók neve idegen hangzású, illetve ha egy külföldi utazás alkalmával külföldön nem ismerik fel, hogy ki magyar. Sok megyében ingyen magyarosították akkoriban a tanítók nevét. (62) Ehhez kapcsolódóan említést érdemel az az esemény, hogy 1937-ben a Nemzetnevelés vezércikkében megjelent egy németellenes írás, melyben a cikk írója kifejtette, hogy nem helyes a német nyelv és kultúra erőteljes terjedése, amely ellen a magyarság erősítésével lehet védekezni. (63)

Mivel a tanító a magyar kultúra képviselője, s feladata volt a gyermekekben hazafias érzelmeket és nemzeti önérzetet kialakítani, fontosnak tartották, hogy minden magyar tanító magyar nevet viseljen. A magyar névre büszkének kellett lenniük, és nem tartották kedvezőnek, ha a tanítók neve idegen hangzású, illetve ha egy külföldi utazás alkalmával külföldön nem ismerik fel, hogy ki magyar. Sok megyében ingyen magyarosították akkoriban a tanítók nevét.

Álláspontok az elemi népiskola reformjáról

Szembenézés az új kihívásokkal

Eötvös József 1868. évi XXXVIII. törvénycikkének (64) megvalósulását követően – a Tanácsköztársaság intézkedéseitől eltekintve – az 1920-as évekig nem jött létre a népoktatást átfogóan rendező törvény. Így nagy előrelépést jelentett, amikor megszületett az 1921. évi XXX. törvénycikk az iskoláztatási kötelességről. A törvény kimondta, hogy

minden gyermek szülője vagy nevelője köteles a gyermeket hatodik életévének betöltését követően kilenc tanéven keresztül iskolai oktatásban részesíteni. A törvény kötelezővé tette a vásár- és ünnepnap i stentiszteletek látogatását. Amennyiben a gondviselő a gondviselésében lévő iskoláztatási kötelesség alatt álló gyermeket nem íratta be vagy nem járatta iskolába, pénzbüntetésben részesült, ha viszont azt nem lehetett behajtani, akkor börtönbüntetésre is ítélték. Ha a gyermek az elemi népiskolai oktatásra megállapított hat év alatt a tanítási tervben kitűzött ismereteket nem sajátította el, akkor a törvény előírta az iskolalátogatási kötelezettség egy, esetleg két évvel történő hosszabbítását. Ugyanezen törvény kimondta:

„... tanyákon vagy egyéb olyan helyeken, ahol az iskoláztatási kötelesség teljesítését – beleértve a kötelező vasárnapi és ünnepi templomba járást is – távolság vagy egyéb állandó jellegű természeti akadályok gátolták, a vallás- és közoktatásügyi miniszternek jogában állt az érdekeltséget, uradalmat, községet a fennforgó nehézségek elhárítására, szükség esetén külön iskola állítására, kötelezni”. (65)

1923-ban életbe lépett a 13.700/VIII. számú rendelet a kötelező beiskoláztatási törvény biztosításáról. (65) A törvény eredményeivel a pedagógusok és tanítók nem voltak megelégedve, mivel már ekkor nagyobb távlatokban gondolkodtak, és megfogalmazták a nyolcosztályos elemi népiskola fejlesztésének gondolatát. Váradi József (67) úgy vélte, hogy mindenkinek biztosítani kell az elemi oktatásban való részvételt, mert „szociális érzék nélkül a hazaszeretet üres szó; keresztény szeretet híján a hazafiság hazugság”. Arra is rámutatott, hogy a kultúrfőlény gondolatát csak úgy lehet biztosítani, ha nem csupán a népiskola alsó négy osztályának elvégzése a kötelező, hanem legalább 16 éves korig tart a „rendszeres népművelés” és oktatás, bár voltak olyanok is, mint például Kornis Gyula, akik elvetették a nyolcosztályú népiskola gondolatát. (68)

Váradi József úgy képzelte el az oktatás reformját, hogy a népnevelés három tagozatból állt volna: négyosztályú alsó és felső elemi népiskolából, szakirányú, ismétlő népiskolából, valamint a ráépülő népfőiskolából. Váradi József a népfőiskoláknak nagy jelentőséget tulajdonított, hiszen azok a nép kívánt felemelkedését szolgálhatták. Az 1921-es év folyamán több népfőiskola nyitotta meg kapuját, például Budapesten, Szegeden, Esztergomban, Csongrádon, Dorogon és Piskén. (69) A tanítóknak az is megfogalmazódott, hogy a keresztény-nemzeti alpműveltség kialakítása különösen fontos a Tanácsköztársaság által képviselt szellemiség ellensúlyozása szempontjából is. (70)

A konkrét lépések az elemi népiskola fejlesztése érdekében

Az 1924-es év során a Nemzetnevelésben is felerősödött az elemi népiskola nyolcosztályossá bővítésének gondolata. (71) Felmérték azt a problémát, hogy a hatéves elemi oktatás kevésnek bizonyult a tananyag befogadására. A tanítók többsége úgy vélte, hogy a népoktatás reformjával nem csupán a nép műveltségének emelése, hanem a tanítói kar nagyobb anyagi és társadalmi megbecsülése is elérhető. Rámutattak arra a megoldási lehetőségre, hogy a tananyag nyolc év alatt elsajátítva könnyebben feldolgozható a gyermekek számára, és tartósabb tudást biztosít. Vita indult a tanítók, valamint a közép- és polgári iskolai tanárok között. A tanítószám célja az volt, hogy a nyolcosztályú népiskola felső osztályaiban is taníthasson. A tanárok egy része ugyanakkor a tanítók képzettségét hiánynak találta, munkájukat nem értékelték, és úgy vélekedtek, hogy a szaktárgyak tanítására valódi szakemberek szükségesek, a tanítóképzőben pedig ilyen magasabb szintű képzettségre nem lehetett szert tenni. A tanárok tehát mindezt úgy képzelték el, hogy a négy alsó évfolyamot a hagyományos értelemben vett elemi iskola kövesse, ahol a tanítóképző 5–6 évfolyamát végzett tanítók taníthatnának. A felső tagozat négy osztálya pedig a középfokú iskolák alsó tagozataként működött volna, ahol a közép- és polgári iskolai tanárok okították volna a növendékeket. A tanítószám ezzel szemben azzal érvelt,

hogya valóban hiányos a tanítók tudása, akkor azt az alapképzés emelésével, nem pedig a tanítóképző évfolyamainak növelésével lehet megváltoztatni. (72)

Klebsberg Kuno a nyolcosztályú népiskola felállításáról szóló nyilatkozatában kifejtette, hogy engedélyezné azon községek számára a nyolcosztályú népiskola felállítását, melyek saját erejükből, autonóm hatáskörükben ezt megtehetik. (73)

Klebsberg törvényjavaslatot is készített, mely az alábbiakat tartalmazta:

A tankötelezettség hat évfolyamról nyolc évfolyamra való emelése bizonyos városokban és községekben – amelyek erre alkalmasak – engedélyezhető legyen.

Tanyai iskolák építésére 2,5 millió aranykoronát óhajtott a költségvetésből elkülöníteni, mely elősegítette az analfabetizmus elleni harcot, de a túlszűfolt iskolák felszámolását is.

A növevelés kérdéséről szintén nyilatkozott, többek között azt, hogy modern nyelveket tanulhattak a latin és a görög helyett, melyeket a legtehetségesebb diákok megtarthatnak tantárgyként.

A Károlyi-birtokok jövedelmének tanügyi célokra való felhasználását ugyancsak szerte volna elérni. (74)

1926-ban kiadták a 24.100/VIII. sz. rendeletet (75), mely biztosította a mezőgazdasági népesség gyermekei számára az elemi iskolát tanyákon, pusztákon, telepeken és községek belterületein. (76)

A Nemzetnevelés cikkei beszámoltak arról, hogy 1927 végén az Országgyűlésben megindult a harc a nyolcosztályos elemi népiskola kiépítése mellett és az ez ellen felszólalók között. A Felsőház elvetette a Képviselőháznak azt a határozati javaslatát, amely az elemi oktatásnak nyolc évre való kiterjesztéséről szólt. Klebsberg Kuno kultuszminiszter ekkor ismételten felemelte hangját a népiskola nyolcosztályúvá való fejlesztése érdekében. Az Országgyűlés elvileg ehhez hozzá is járult, azonban a Felsőház tagjai arra hivatkoztak, hogy nem állt rendelkezésre anyagi fedezet a nyolcosztályú népiskola kialakításához szükséges új iskolaépületek felépítésére. Erre a Felsőház tagjait az a vád érte, hogy számukra a nép kultúrájának fejlesztése nem fontos. (77) A Nemzetnevelés cikkeinek tanúsága szerint a tanítók a felsőházi felszólalásokat „kultúraellenesnek” minősítették, mivel Magyarország maradt volna így az egyetlen állam Európában, amelynek nem volt fejlett népoktatása. (78) A vita során kiderült, hogy a Felsőház valójában nem a bővítést ellenezte, hanem csupán későbbre kívánta azt halasztani. A lap oldalain megjelenő véleményekből azonban kitűnik a tanítók azon megállapítása is, hogy a földműves nép ellenezte a hat osztály kibővítését, mivel a gyermekre igényt tartottak a mezőgazdasági munkáknál. A reform mellett érvelő tanítók szerint a tanító elsődleges feladata az volt, hogy a falu népét lehetőleg a fejlesztés szükségességéről meggyőzze, rávezetve őket arra a felismerésre, amely szerint nekik is hasznuk származik majd abból, ha gyermekeik több osztályt végeznek el. Ezért három pontban megfogalmazták, miért fontos a hat osztály bővítése: az erkölcsi gyermekvédelem, a helyes pályaválasztás és az irredentizmusra való nevelés szempontjából. Azt is meghatározták, hogy mindezen célok eléréséhez állami intézkedések létrejötte is szükséges, így például: írja elő törvény, hogy a választójoghoz kötelező a nyolc osztály elvégzése, állami közüzemekben és az iparos-kereskedőtanonc képesítésénél szintén kötelező előfeltétel legyen a nyolc osztály. Azt is fontosnak tartották, hogy a 14 évnél fiatalabbak iskolai mulasztásait szigorú ellenőrzésnek vessék alá. A tanítók elvárásként emelték ki, hogy a nyolcosztályú képzés tananyaga ne a hat osztály tananyagával legyen azonos, hanem bővített ismereteket közöljön. (79)

1928 tavaszán Kocsán Károly országgyűlési beszédében kifejtette (80), hogy nagy szükség van a nyolcosztályú elemi népiskola kiépítésére, mivel a környező országokban már régen megvalósult ez a szintű népoktatás. Horthy Miklós kormányzó július 28-án a nyolcosztályos elemi népiskola megvalósítása érdekében leiratot intézett – Eötvös József népiskolai törvényének 60. évfordulója alkalmából – Klebsberg Kunóhoz, amely-

ben felszólította a minisztert, hogy készítsen törvényjavaslatot a nyolcosztályos népis-kola tíz éven belül történő megvalósításáról. Ennek szükségességét azzal indokolta, hogy az 1926. évi VII. tc. (81) a gyakorlatban is megvalósult, felépült majdnem ötezer tanterem és tanítói lakás. Megállapította, hogy a következő három évben 200 ezerrel nő majd a tanköteles gyermekek száma, így még háromezer tanteremre és tanítói lakásra lesz szükség. (82)

Kleblsberg Kuno a népoktatás kiterjesztését előnyösnek látta a társadalmi ellentétek kiegyenlítésében, elsősorban a munkások műveltségének növelése révén, ugyanis a termelésben a minőség ezáltal javulhatott, de a polgári jogok gyakorlása, az állami és közügyekben való részvétel tekintetében is jelentős lehetett. Kleblsberg kifejtette, hogy a nemzeti öntudat erősítése és a műszaki-technikai ismeretek bővítése nélkül elképzelhetetlen az elemi népoktatás fejlesztése. A kultuszminiszter ezt követően dolgozta ki a nyolcosztályos elemi népis-kola tíz év alatt történő megvalósításáról szóló tervezetét, és felkérte az Országos Közoktatási Tanácsot, hogy készítse el az idevágó törvényjavaslatot. (83) Az 1928. évi 1973. sz. kormányzói rendelet bevezette a nyolcosztályos elemi népis-kolát, de még nem kötelező jelleggel, hanem azon iskolák számára, melyek ezt vállalni tudták. (84)

A kleblsbergi kultúrpolitika kimagasló eredményeként 1929 szeptemberében átadták az ötezredik tantermet a tanítói lakással. Az analfabéták száma csökkent, miközben a mezőgazdaság és az ipar egyre intenzívebb fejlődésnek indult. (85) Kleblsberg Kuno 1930. december 19-i felsőházi beszédében az alábbi meggyőződésének adott hangot:

„A magyar nemzeti tradícióknak és a hagyományos magyar kultúrpolitikának, csak a népis-kolának egy olyan elgondolása felel meg, hogy a nemzeti gondolatot összefogjuk a valláserkölcsei gondolatallal; és ezt a koncepciót leginkább a hitvallásos iskola, az egyházi iskola valósíthatja meg... Az igazat megvallva én a népoktatás terén az állami iskolát egy kisegítő iskolafajtának tartom.” (86)

A gazdasági világválság a reformok tekintetében is hagyott nyomot, mely a Nemzetnevelés oldalain szintén megjelent. Az 1930-as évek elején mind gyakrabban és intenzívebben emelték fel szavukat a tanítók a fizetésük emelése mellett, hangsúlyozva az anyagi helyzetük tarthatatlan állapotát. Többek között Kocsán Károly 1930 tavaszán felszólalt a Képviselőházban, hogy mivel a tanítók terményjárandóságát egyre inkább megkurtyítják, azt fizetésemeléssel szükséges kompenzálni, mely összeget más tárcától kell elvenni. A gazdasági válság hatása abban is megnyilvánult, hogy rájöttek: a tanító számára feladat a gazdasági oktatás is, hogy a mezőgazdaságból élő népesség fel tudja venni a harcot a gazdasági nehézségekkel. (87) Az is megfigyelhető, hogy 1931 és 1936 között szinte egyáltalán nem volt szó a lap hasábjain a tanítóképzés és az elemi oktatás reformjáról. Említhető még, hogy 1931 szeptember elején egy kormányrendelet korlátozza a Nemzetnevelés oldalszámát, pénzhányra hivatkozva. (88)

A nyolcosztályos elemi népis-kola kiépítéséhez nélkülözhetetlen volt a kellő mennyiségű és minőségű tanterem megléte, ezért a Vallás- és Közoktatási Minisztérium kiadta a 60.901/1937. VI. számú átiratát, mely meghatározta az elemi iskolák fejlesztésénél követendő elveket és eljárásokat. Az átirat kimondta, hogy a veszélyes állapotban lévő iskolaépületeket kötelező lebontani, helyettük újat kell építeni. Ennek keretében elrendelte, hogy az újonnan épülő tanterem ne legyenek túlszűfoltak, a kor követelményeinek feleljenek meg, tanítói lakások minden esetben épüljenek hozzájuk. (89)

Hóman Bálint 1939. június 6-án, Székesfehérvárott tartott beszédében kifejtette, hogy művelődéspolitikai tekintetben alapvető a nép műveltségének emelése, mivel ezáltal mindenki jobban gyarapíthatja az önmaga, családja és a közösség javait. Tehát a műveltség gyarapítása végett kidolgozták a tankötelezettség megváltoztatásáról szóló törvényjavaslatot, amelynek keretében gondoskodtak a nyolcosztályos népis-kola országos, fokozatos kiépítéséről. A falu és a város népe számára a mezőgazdasági, az ipari és a ke-

reskedelmi szakoktatás kiépítését is célul tűzte ki. Terve volt a népművelési törvény megalkotása is, amelynek keretében gondoskodni kívánt a szabadidő-mozgalom elindításáról. (90) A nyolcosztályos elemi népiskolára a népművelés „nemzetmentő feladata” céljából ugyancsak szükség volt. Ez a „nemzetmentő” feladat biztosította ugyanis a „szellemi fegyverkezést” az életre és a „magyar jövőre”, eszköze pedig a 18 évig tartó tanulás lehetett.

1940 nyarán az országgyűlés tárgyalni kezdte a nyolcosztályos elemi népiskola törvénytervezetét, és így létrejött az 1940. XX. tc. (91) A törvényben meghatározták az elemi népiskola alapvető nevelési feladatait, ezek közt kiemelkedő jelentőségű volt a gyermekek vallási és erkölcsi nevelése, az alpműveltség fejlesztése, miáltal az életben való helytállásra igyekeztek a gyermekeket tanítani. (92)

A nyolcosztályú népiskola megvalósulását a tanítók közül néhányan csalódásként élték meg, mivel a falusi gyermekek 14 éves korukig nem tudtak mindennap iskolába járni. A gyermek munkaerő igénybevétele a mezőgazdasági munka során, valamint a szegénység nagyon megnehezítette a nyolcosztályos rendszer bevezetését. (93) Az 1925-ben megvalósult tanterv mindeközben nem emelte az eddigi hat évfolyam anyagát magasabb színvonalra. A hat éven át mindennapi, és 12–14 éves korban 8–10 hónapos heti egy napi oktatás-nevelés nem bizonyult elegendőnek a fegyelemre nevelés szempontjából sem. Új törvényt tartottak tehát szükségesnek, amely mind az oktatást, mind az istentiszteletre járást 9x12 hónapra terjesztette volna ki. A tudás elmélyítése, erkölcsi és vallásos nevelés, valamint a hazaszeretet kialakítása miatt tartották fontosnak a nyolc évig való tanulást. (94) Némely tanító a felekezeti népiskolák visszafejlesztését látta az új törvényben, mivel olyan elképzelés is napvilágot látott, amely külön választotta volna a felekezeti alsó és az állami felső tagozatot. (95) A katolikus tanítók a koedukált oktatást felső tagozatban nem tartották helyesnek, melyről szintén elmélkedtek néhányan. Az új, 7. és 8. osztály kialakítása azért is vált fontossá, hogy az új tanterv által meghatározott tananyagot a gyermekek alaposabban és hosszabb idő alatt sajátítsák el. (96) A falusi tanítók felemelték szavukat az osztatlan iskola megszüntetése mellett, mert látták, hogy az új tanterv által támasztott nagyobb mennyiségű tananyagot ebben a formában nem tudják átadni a gyermekeknek. A tanítók szükségesnek tartották továbbá a gyakorlati irányú gazdasági oktatást és az egészséges életmódra nevelést. A tanításban is új módszerek kialakítását tartották fontosnak: a földrajzot vagy a művészeti tárgyak oktatását érdekesebbé, színesebbé óhajtották tenni, hogy a tanulók érdeklődését jobban felkeltsék. (97)

A bécsi döntések következtében még egy sajátos és érdekes probléma merült fel. A visszacsatolás előtt a határon túli területeken már működött a nyolcosztályos elemi népiskola, így a visszacsatolás után itt tovább működött ez az iskolatípus, míg az ország többi területén még nem létezett. Erről az 133.200-IX/1939 rendelet is rendelkezett. (98)

A nyolcosztályú népiskola megvalósulását a tanítók közül néhányan csalódásként élték meg, mivel a falusi gyermekek 14 éves korukig nem tudtak mindennap iskolába járni. A gyermek munkaerő igénybevétele a mezőgazdasági munka során, valamint a szegénység nagyon megnehezítette a nyolcosztályos rendszer bevezetését. Az 1925-ben megvalósult tanterv mindeközben nem emelte az eddigi 6 évfolyam anyagát magasabb színvonalra.

Vélemények a tanítóképzés reformjáról

A probléma újrafogalmazása és újabb viták

A tanítóképzés reformjával a Nemzetnevelés oldalain 1920-ban kezdtek el foglalkozni. A tanítók négyről hat évre óhajtották emelni a képzés idejét. (99) A tanítók megbecsülését mindez kétségtelenül növelte volna, magasabb kvalifikáltságot nyújtva számukra. (100) 1920-ban a 86.377. VIII. b. számú rendelet valóban hat évre emelte (101) a tanítóképzés időtartamát, azonban a tanítók és a tanítóképző tanárai az intézkedéssel szemben foglaltak állást. Amíg a tanítóképző intézeti tanárok a hat évfolyamú tanítóképzés mellett érveltek, addig a tanítók a középiskolai érettségire épülő kétéves tanítóképzőt tartották volna jónak. Azért nem tekintették kívánatosnak a hatéves tanítóképzőt, mert akkor 14 évesen kellett pályát választania az ifjúnak, valamint ez a hatéves képzés nem képesített semmi másra, mint kizárólag tanítóságra. Ha viszont valamelyik diák mégsem szeretett volna tanító lenni, nem tudott a képesítésével máshol továbbtanulni, illetve dolgozni. A következőkre hivatkoztak:

„...ma háborút viselt, két forradalmat átélt, szocialista, tán kommunista maszlagokkal telített nép előtt csak a föltétlen és biztos tudás, a minden körülmények között helyt álló férfi imponál... A tudás tehát fegyver, mellyel harcolva majdnem biztos a győzelem.” (Aczél Béla, állami tanító) (102)

Olyan vélemények is napvilágot láttak, melyek szerint a hatéves tanítóképzés megfelelő lenne, azzal módosítva, hogy külön vizsga után (szükség esetén négy évig latint is tanultak volna a diákok) ez a képzésforma is adott volna kibővítve érettségit akadémiai képzéssel az 5. és 6. évben. (103) Más tanítók kifejtették óhajukat, hogy a tanítóképzőt főiskolává szervezzék át, a tanítóképzőbe pedig ne a négy középiskolából lehessen menni, hanem érettség után, és a tanítóképző mint főiskola két évfolyamú szakiskola legyen. (104)

Az 1920-as rendelet megvalósulása ellenére az öt éves tanítóképzés működött. Az ehhez tartozó új állami tanterv az elemi oktatáshoz „Tanterv és utasítás” címen 1925-ben született meg. Az új tanterv az élet szükségleteinek, kívánalmainak óhajtott eleget tenni, „összhangba akarva hozni a népiskola belső életét a nemzet gazdasági, társadalmi, művelődési életével”. A katolikus tanítók nagy része nem volt elégedett ezzel az új állami tantervvel, mert úgy vélték, hogy nehéz a gyakorlatba átvinni, túlzottan szabad kezet adott a tanítónak, miközben nem nyújtott neki kellő támogatást. (105) Az 1926/1927-es katolikus népiskolai tanterv részben megoldást jelentett ezen problémákra. (106)

A Nemzetnevelésben a tanítóképzésről folytatódott vita során a véleményalkotók két táborra oszlottak. Ezek egyike a tanítóképzés főiskolai jellegűvé tétele mellett foglalt állást, így Kocsán Károly és Becker Vendel (107) például egy középfokú érettségire épülő főiskolai képzést tartott szükségesnek. Ennek megvalósítását Kocsán Károly azért vélte nélkülözhetetlennek, mert az „egész nemzet kultúrmértékének” emelése volt a cél, melyhez a tanítóképzés és népoktatás teljes reformja elkerülhetetlennek tűnt, miközben a nyolcosztályos népiskola kialakítása szintén szükségessé tette a tanítóképző szintjének emelését. (108) Mindezekkel szemben – a másik tábor – dr. Fináczy Ernő (109) és a tanítóképző intézeti tanárok többsége azon az állásponton volt, hogy a tanítóknak elegendő a meglévő képzők kifejlesztése, a főiskolai jelleg kialakítása pedig nem szükséges. (110) Anyagi gondokra hivatkoztak, minthogy a tanterv átalakítása, valamint a gimnáziumot vagy főiskolát végzett tanítók létminimumának emelkedése pénzt vont volna el az államkasszából. (111) Fináczy Ernő is emelni akarta ugyan a tanítók műveltségét, de ezt azzal kívánta elérni, hogy a 4. évfolyam végén szelekciós vizsgát tettek volna kötelezővé számukra. A jó eredményt elért tanulók mehettek volna a pedagógiumba, a közepesen rosszabb eredményt elért tanulók pedig maradtak volna még további két éven át a tanítóképzőben, s ők lettek volna az úgynevezett „fölemelt nivójú tanítók”. Az alsó tagozat IV. osztályú tanulói más egyetemi vagy főiskolai tanulmányra is lehetőséget biztosí-

tó tanítóképzői érettségit tehettek volna. Az 1928-ban tartott III. Egyetemes Tanügyi Kongresszus (112) olyan határozatot hozott, amely szerint a gimnáziumi érettségire épülhetett a tanítóképző: a főiskola jellegű vagy a pedagógiai akadémia. (113) A tanítói oklevelet illetően az is felmerült megoldásként, hogy csak a tanítóképző főiskola felső tagozatának elvégzése és a „szakvizsga” (114) után lehessen azt megszerezni.

1928 végén, majd az 1929-es év folyamán újabb álláspont bontakozott ki, mely szerint a tanítót csak egyetemi végzettség teszi alkalmassá az új kompetenciák és tudás megszerzésére. Cséka Sándor, tanító elképzelése szerint a tanítónak az egyetem előtt nyolcosztályú tanítóképző gimnáziumba kellene járnia, ahol latin és görög helyett németet tanulna, így ha a tanítói pályára alkalmatlannak bizonyult, más egyetemen vagy főiskolán is tovább folytathatná tanulmányait az érettségi birtokában. (115) Latin és görög nyelvtudás nélkül azonban ekkor a tanulónak valójában nem állt módjában más egyetemre vagy főiskolába felvételt nyerni. Az egyetem gondolatát ellenzők azon a véleményen voltak, hogy ha más egyetemre is mehetnek a diákok, akkor aligha fogják a tanítói pályát választani. Balla Sándor, dr. Becker Vendellel egyetértésben, inkább a főiskolai végzettségű tanítói pályát kívánta vonzóvá tenni. (116) Dr. Becker Vendel ugyanis úgy vélte, hogy a tudományegyetemek szerepe a tudomány felderítetlen kérdéseire választ adni, a tanítóképző feladata ezzel szemben ezen ismeretek közvetítése, így továbbra is a középiskolai érettségire épülő két éves főiskolai tanítóképző gondolatát tartotta megvalósíthatónak. (117) Dr. Szilágyi Kornéliában az internátus gondolata is felmerült, ahol valódi oktatás-nevelés folyna, mely a növendékeket önnevelésre, rendezett élet kialakítására készítene fel, „szociális érzésű emberré, szilárd jelleművé” nevelné, valamint a képzőhöz tartozó kis kertben gyakorlati és gazdasági képzést folytatnának. (118)

Egy régi álmom törvényi formát ölt

Az 1930-as években is folytatódott a vita a Nemzetnevelés hasábjaiiban a tanítóképzés reformjáról. A szakműveltség szempontjából szükségnek tűnt a főiskolai tanítóképzés kialakítása, mert lépést kellett tartani a gyors ütemű változásokkal, hogy az élet újszerű viszonyaitól szemben is felkészült embereket nevelhessenek. A tanítók úgy vélték, azért is volt szükség a reformra, mert a nép gazdasági szempontú nevelése igen fontossá vált. „Be kellett látni”, hogy a „minden oldalról fenyegető gazdasági krízisek” szorításából csak önszorgással lehetséges megmenekülni. (119)

Dr. Sulyok Kálmán szerint a végzősöknek öt év tanítóképző elvégzése után érettségi végbizonyítványt kellett volna kapniuk, majd ezt követően három évig segédtanítóként működhetnek volna. Dr. Becker Vendel és a vele azonos véleményen levők azonban ezt nem tartották helyesnek, mert az a végbizonyítvány nem lett volna azonos értékű az érettséggel, azon kívül magasabb fokú képzést sem nyújtott volna. (120) 1938-ban így többféle elképzelés is kialakult a tanítóképző főiskolai jellegével kapcsolatban.

Dr. Becker Vendel az akkori tanítóképzők átszervezését javasolta, mégpedig olyan tanítóképző intézetekké, melyek a képzés éve alatt általános műveltséget nyújtottak volna, a tanulmányok végén megszerzett érettségi bizonyítvánnyal, egyúttal lehetőséget biztosítva a diákoknak más főiskolán való továbbtanulásra. Csak ezzel az érettséggel mehetek volna a hallgatók a tanítóképző akadémiaira. (121)

A tanítók aggodalmára válaszul 1938. április 18-án a Felsőházban Hóman Bálint a következőket mondta a tanítóképzéssel kapcsolatban: „Fontosabb a tanító az egyetemi tanárnál, mert a nemzeti kultúra a néptanítótól függ.” (122)

1938. április 30-án kihirdették az 1938. évi XIII. és a XIV. törvénycikket (123), melyek szerint az új tanítóképzés két részre tagolódtott:

Az alsó tagozat négy évfolyamú, gyakorlati irányú középiskolai jelleggel, a líceum elnevezést kapta. Középiskolai műveltséget nyújtott növendékei számára, és érettséggel zárult.

A törvény szerint a felső tagozat két évfolyamos lett volna, s akadémiának nevezték. (124) A középiskola négy alsó osztályának jeles vagy jó elvégzése szerepelt így a bejutás előfeltételeként. (125)

A líceumban és az akadémián a tanítványok vallásoktatásban, erős hazafias nevelésben részesültek volna. A tanítói hivatáshoz kétségkívül hozzátartozott az úgynevezett népszerűtői feladat, nem is szólva a minőségi testnevelésről és sportoktatásról, így a tanítóképzőben az egészséges életre neveléssel kapcsolatos ismereteket is el kellett sajátítaniuk. Fontos volt az is, hogy a sportot megszerettessék a gyermekekkel, valamint hogy a tanító sportemberként is jó példával járjon elől. (126)

A tanítók óhajának megvalósulása után rögvest jelentkeztek a problémák is. Az egyik negatív eredményként dr. Becker Vendel azt jelölte meg, hogy a líceumokba például felvételi vizsga nélkül lehetett bejutni, így nem érvényesült kellőképpen a diákok közötti szelekció. (127) Azt is szükségesnek tartotta volna, hogy a diákok a gyakorlóiskolákban négy éven át hospitáljanak (tehát már a líceumban elkezdve), ami nemcsak azoknak lehetett fontos, akik a tanítói pályára óhajtottak lépni, hanem azoknak is, akik végül mégsem választották a tanítói hivatást. A törvény biztosította a gazdasági oktatást (Becker Vendel hat éven át tartotta szükségesnek), valamint hat éven keresztül a hitoktatást és a testnevelést. Mivel a líceum érettségire készítette fel a leendő tanítóképző akadémia diákjait, a líceumban szükségesnek mutatkozott a tanítói tárgyak előtérbe helyezése. (128)

Az elemi oktatás és a tanítóképzés területén megfogalmazott tervek 1938-ban és 1940-ben történt törvényi formába foglalása végül mégis elmaradt a korábbi elvárásoktól.

Zárszó

A revízió gondolata az egész korszakon átvonult. Eleinte csupán vágy formájában öltött testet, azonban a gyermekek és ifjak ideológiai nevelésében mindvégig kiemelkedő jelentőséggel bírt. A tanítók úgy gondolták, hogy közvetve nagy volt az érdemük a bécsi döntések megszületésében, ezért továbbra is folytatniuk kell a munkát a nevelés-oktatás eszközeivel, hogy még több sikerhez juttathassák az országot a revízió területén.

A magyar kultúr- és oktatáspolitikai fejlődése során mind a tanítóképzés, mind az elemi népoktatás reformja mérföldkönek számított. Megalapozta a magyar társadalom műveltségének és kultúrszintjének emelkedését, és kimagasló szerepe volt az analfabetizmus erőteljes csökkenésében. Sajnos a gyakorlati életben egyik sem valósult meg teljes mértékben a háborús viszonyok következtében. Az 1938. évi XIV. tc. az ország területgyarapodása és az emiatt előállt tanítóhiány következtében nem lépett életbe, és az 55.600/1941. VKM számú rendelet leállította a líceumok kiépítését. Így fennmaradt az immár kétnevű, öt éves tanítóképzés. A líceumi tanulmányoknak érettségi vizsgával való befejezését csak a 20.200/1945. VKM sz. rendelet tette lehetővé. Az általános iskolát a 6650/1945. M. E. sz. rendelet hívta életre (129), mely megszüntette az elemi népiskola zsákutcás jellegét. A Nemzetnevelésben egyértelműen tetten érhető a pedagógus-társadalom érdekellentéte mind az elemi oktatás, mind a tanítóképzés reformjának tekintetében: a tanítóképző intézeti tanárok az új típusú nyolcosztályos elemi népiskolában a felső tagozat négy osztályában kívántak tanítani, és ezzel összefüggésben azt sem tartották szükségesnek, hogy a tanítók magasabb végzettséget szerezzenek.

Szoros kapcsolat figyelhető meg a tanítóképzés és az elemi népiskola reformja között, hiszen a nyolcosztályúvá bővítés megkövetelte a tanítóképzés színvonalának emelését is, és így a továbbiakban megnyílt a lehetőség a nyolcosztályú elemi népoktatás kiépítésére is.

Összességében megállapítható, hogy a folyóirat 1919 és 1944 között hozzájárult a tanítóság, illetve a tanítóképzés szakmai színvonalának jelentős emeléséhez, miközben a korszak hivatalos oktatáspolitikai elveivel és a katolikus egyház álláspontjával azonosult.

Pedagógiai írásaival, a reformokhoz fűződő kommentárjaival és ötleteivel elősegítette a képzés-nevelés minőségi javulását.

Forrás

A Nemzetnevelés következő cikkeire épült dolgozatom:

1919. november 15., 3. A keresztény kultúra iránya. 29–30.
1920. január 1., 1. A legközelebbi jövő feladatai. 3–5.
1920. január 15., 2. Hírek: A tanítóképzés reformja. 21.
1920. március 15., 6. Moravitz Lajos: A nemzeti öntudat szolgálatában. 49–50.
1920. május 1., 9. A honismeret a földrajzban. 91.
1920. június 15., 12. A béke. 121.
1920. szeptember 1., 17. Csóka Lajos: Keresztény nemzeti állam kiépítése. 175–177.
1920. szeptember 1., 17. Kavicsok, 177.
1920. október 1., 19. Hírek: Működik a mozicenzúra. 195.
1920. október 1., 19. Rendelet: Térkép. 197.
1920. szeptember 15., 18. Kokas Kálmán: Egy gondolat. 185. old.
1920. szeptember 15., 18. Hírek. 190.
1920. november 15., 22. PáKay Károly: Néhány szó a tanítóképzés reformjáról. 214–215.
1920. december 1., 23. Benőcs József: A tanítóképzés reformjához. 224–225.
1921. február 15., 4. Atzél Béla: A tanítóképzés reformja. 26–27.
1921. március 15., 6. Kokas Kálmán: A tanítóképzésről. 44.
1921. április 1., 7. Szijártó László: Felirat a Miniszter Úrhoz. 50.
1921. április 15., 11. A tanítótság és a társadalom. 90.
1921. május 1., 9. Gyűléseink. 71.
1921. június 15., 12. Vargha Sándor: A tanítótság és a társadalom. 90–91.
1921. június 15., 12. Benőcs József: Tanítóképzésünk. 91–92.
1921. július 15., 14. Váradai József: Iskolarendszerünk reformja és kultúr-politikánk irányelvei. 119–120.
1921. augusztus 15., 16. A beiskoláztatási törvény. 135–137.
1921. szeptember 15., 17. Iskolarendszerünk reformja és kultúr-politikánk irányelvei. 150–152.
1921. október 1., 19. Várdai József: A magyar tanítóképzés újjászervezése. 157–158.
1921. október 1., 19. Váradai József: Iskolarendszerünk reformja és kultúrpolitikánk irányelvei. 158.
1921. október 15., 20. Váradai József: Iskolarendszerünk reformja és kultúrpolitikánk irányelvei. 169.
1921. november 15., 22. Népfőiskolai tanfolyam Budapesten. 182.
1921. november 15., 22. Népfőiskola Csongrádon. 184.
1921. november 15., 22. Népfőiskolák Esztergom megyében. 187.
1922. február 28., 2. Váradai József: Tanítás és hittanítás. 26–28.
1922. február 28., 2. Váradai József: Népfőiskolai tanmenetek. 30.
1922. július 30., 7. Váradai József: Népfőiskolai tanmenetek. 120–121.
1923. szeptember 30., 18. Az ifjúsági irodalom. 142–143.
1923. szeptember 30., 18. A ma tanítója. 144–145.
1923. december 31., 24. Rendelet. 280.
1924. január 15., 2. Eöri János: Haditerv az analfabetizmus ellen. 2–3.
1924. január 15., 2. Fekete Gyula: A tanítóképzés reformja. 4–7.
1924. február 1., 3. Kocsán Károly: A katolikus iskola jelentősége. 18–19.
1924. március 1., 5. Kocsán Károly: 100 millió korona – 1 millió analfabéta. 42–43.
1924. március 15., 6. Velledits László: A katolikus népiskola. 54–55.
1924. március 15., 6. Kocsán Károly: A jövő tanítója. 58–59.
1924. május 15., 10. Bogár Viktor: A katolikus iskola jelentősége. 94–95.
1924. november 1., 11. Mattos Béla: A nyolcosztályú népiskola. 240–241.
1924. december 15., 24. Mattos Béla: A nyolcosztályú népiskola. 274–276.
1925. január 15., 2. Népiskoláink könyvtáraiért és népművelésünk biztosításáért. 13–14.
1925. január 15., 2. Kocsán Károly: Itt az idő, hogy kath. Iskoláinkat szaporíthassuk!, 14–15.
1925. március 1., 5. Dr. Babura László: Vallásos iskolákat!, 49–50.
1925. március 15., 6. Nyolcosztályú népiskola. 65.
1925. április 1., 7. Az akarati nevelés néhány tényezője. 82.
1925. április 1., 7. Biloveszky József: A katolikus ifjúsági könyvtár feladatai elvi szempontból. 83–84.
1925. április 1., 7. A katolikus iskola jelentősége. 84–85.
1925. május 15., 10. Farkas József: Az elemi iskola reformja. 133.
1925. május 15., 10. Rendelet: 78.673/1925. VI. sz. VKM rendelet. 142o.
1925. július 1., 13. A Levente Egyesületek. 177.
1925. július 1., 13. Kádár László: A tanító társadalmi szereplése és tekintélye. 177–180.
1925. október 1., 19. A kultuszminiszter öt törvényjavaslata. 299.
1925. október 15., 20. Ifjúsági egyesületek. 306–307.
1925. október 15., 20. Hírek: 29 milliárd népiskolák építésére. 317.
1925. december 1., 23. A katolikus népiskolai tanterv revíziója. 354–357.
1926. január 1., 1. Szalka Lajos: A katolikus elemi népiskolák tantervének revíziója. 4–5.
1926. január 1., 1. Romhányi Sándor: Leventenevelés. 5–6.
1926. február 15., 4. Az új tanterv végrehajtása. 49–50.

1926. február 15., 4. Radványi Lajos: Az iskolán kívüli népnevelés problémájához. 50–53.
1926. február 15., 4. Hírek: 4 millió aranykorona tanyasi iskolák építésére. 58–59.
1926. április 1., 7. Iskolán kívüli népművelés vázlata. 98–100.
1926. április 1., 7. Rendeletek. 110.
1926. augusztus 1., 15. A betűvetés. 226.
1926. november 1., 21. Moldován M.: A katolikus népiskolák új tanterve: Bevezető sorok. 324–325.
1926. november 15., 22. Dovcsák József: A katolikus népiskolák új tanterve: Az új tanterv végrehajtásának nehézségei. 341–343.
1926. december 1., 23. Remenyik Jenő: A katolikus népiskolák új tanterve: Mikor szűnnek meg az új tanterv végrehajtásának nehézségei? 256–257.
1926. december 15., 24. Tóth Lajos: A katolikus népiskolák új tanterve: A kezdet nehézségei. 373–374.
1927. június 1., 11. Molnár Zsigmond: A leventeoktató tökéletesítése. 165–167.
1927. július 1., 13. Wittendorf István: Az új katolikus tanterv belső értékei. 198–200.
1927. augusztus 15., 16. Ács József Zoltán: A leánylentelekről. 242.
1927. október 15., 20. Szabó Ferenc: Az új katolikus tanterv belső értékei. 309–311.
1927. november 1., 21. Az új katolikus tanterv belső értékei. 328–330.
1927. december 15., 24. Hírek: A felsőház a nyolcosztályú elemi iskola ellen. 378.
1928. január 15., 2. Hírek – nyilatkozat. 26.
1928. február 1., 3. Moldován M.: Testgyakorlat tanítása. 37.
1928. február 15., 4. A leventeintézmények eredményesebbé tétele. 54–56.
1928. május 1., 9. A tanítóképezdei tanárok közgyűlése a főiskolai tanítóképző ellen foglalt állást. 141.
1928. május 15., 10. Tanítók ügye a képviselőházban. 146–148.
1928. július 1., 13. Megvalósul a nyolcosztályú népiscola., 193–194.
1928. július 1., 13., A m. kir. VKM miniszter rendelete a nyolcosztályú népiscola törvényjavaslat tervezetének elkészítéséről. 194–195.
1928. július 1., 13. Huber János: A lélek és a test összehangzatos művelése az irredentizmus szolgálatában. 195–197.
1928. november 1., 21. Dr. Becker Vendel: A tanítóképzés reformjáról. 326–328.
1928. december 15., 24. Cséka Sándor: A tanítóképzés reformja. 371–374.
1929. január 1., 1. A tanítóképzés reformja. 9–10.
1929. február 1., 3. A népiscola és a tanítóképzés reform. 33–34.
1929. február 1., 3. Prockl Gyula: A nyolcosztályú népiskoláról. 34–37.
1929. február 1., 3. Dr. Becker Vendel: A tanítóképzés reformja. 37–38.
1929. április 1., 7. Berkes János: A nyolcosztályú népiskoláról. 100–101.
1929. június 15., 12. Az ötezredik népiscola. 177–178.
1929. július 15., 14. Dr. Becker Vendel: A tanítók magasabb képzése. 210.
1929. szeptember 1., 17. Dr. Szilágyi Kornélia: A tanítóképzés reformja. 258–260.
1930. január 1., 1. Dr. Becker Vendel: A tanítóképzés reformja. 3–5.
1930. május 1., 9. A megcsonkított fizetés veszedelme. 129–130.
1930. május 1., 9. Egyesületi élet, 139–140.
1930. május 15., 10. Erről is beszélünk..., 145–146.
1930. május 15., 10. Tanítók ügye a képviselőházban. 146.
1930. szeptember 1., 17. Ósz Lajos: A tanító teendője a magyar dal, népzene és népművészet védelmében. 259–261.
1930. szeptember 1., 17. Straub Ferenc: A természeti és gazdasági ismeretek tanítása a nevelés szolgálatában. 261–263.
1930. szeptember 15., 18. Becker Vendel: A tanítóképzés reformja. 275–278.
1931. április 15., 8. Magyar nevet a tanítónak! 123.
1931. május 15., 10. Szűcs István: Pedagógiai szemináriumok tanyán. 146–147.
1931. június 15., 12. Tanító és a politika. 177.
1931. július 15., 14. A sajtó és a katolikus tanító. 210.
1931. szeptember 15., 18. sz., Hírek, 277.
1931. október 15., 20. Dr. Horváth Győző: A katolikus elemi iskola létjoga és életkérdése. 301–304.
1932. január 15., 2. Az ifjúság nevelésétől függ a magyar nemzet sorsa. 19–22.
1932. február 15., 4. Petró Kálmán: Mezőgazdasági szakoktatás. 50–52.
1932. június 1., 11. Újság az iskolában. 164–165.
1932. június 15., 12. Németh Lajos: Hogyan segíthet a tanító népünk gazdasági helyzetén?, 178–181.
1932. július 15., 14. Dr. Horváth Győző: A hitfelekezeti elemi iskolák fenntartásáról. 211–213.
1933. július 1., 13. sz., dr. Sulyok Károly: Hogyan segíthet a tanító népünk gazdasági helyzetén? 195–197.
1934. március 17., 6. Dr. Kovács Alajos: A tanítók és a névmagyarosítás. 83–84.
1934. május 15., 10. Dr. Sulyok Kálmán: Belső reformok felé. 149–150.
1934. július 15., 14. Dr. Becker Vendel: Belső reformok felé. 211–213.
1937. február 1., 3. Tóth Nándor: A népművelés és a nyolcosztályú elemi népiscola. 38–39.
1937. március 16., 6. Kisházi Mihály: A szélsőségek ellen. 81–83.
1937. április 1., 7. Hírek: A visszaadott nyelv. 109.
1937. augusztus 1., 15. Hírek. 231–232.
1937. szeptember 1., 17. Ledneczky József: Eucharisztikus világkongresszus a világbéke jegyében. 277–278.
1937. szeptember 15., 18. Hanuszik Antal: A rádió a magyar kultúra szolgálatában. 294–295.
1938. január 15., 2. Huszár Győző: Tanítóképző akadémia. 17–18.
1938. január 15., 2. Rendeletek. 24.
1938. február 1., 3. Bajnok Géza: A tanítóképző-akadémia és a tanítók továbbképzése. 33–34.
1938. február 1., 3. Kisházi Mihály: A főiskolai tanítóképző élé. 34–36.
1938. február 15., 4. Ujhelyi István: Néhány szó a tanítóképzés reformjához. 50–51.

1938. március 1., 5. Dr. Vöőné Pécs Mária: Mít tanulhat a nemzet Szent István Intelmeiből? 65–66.
 1938. április 1., 7. Kocsis Mihály: Tanítói hivatás – főiskola tanítóképző és testnevelési szempontjai. 99–100.
 1938. április 1., 7. Hírek: Új állami imádság. 109.
 1938. május 1., 9. Dr. Vöőné Pécs Mária: Nevelő hatás és az Eucharisztia. 129.
 1938. május 1., 9. Hírek: Hóman Bálint beszéde. 140.
 1938. május 1., 9. Hírek: Filmoktatás. 140.
 1938. június 1., 11. A nagy ünnep. 161–162.
 1938. augusztus 15., 16. Dr. Becker Vendel: Tanítóképzés reformja és a közvélemény. 242.
 1938. augusztus 15., 16. Huszár Győző: Néhány szó a tanítóakadémiáról és liceumról. 243–244.
 1938. szeptember 1., 17. Dr. Becker Vendel: Tanítóképzés reformja és a közvélemény. 275–276.
 1938. szeptember 1., 17. Hírek: Meghívó a Magyarországi Katolikus Tanítóegyesület Országos Szövetség Eucharisztikus és Szent István emlékűnnepre. 284.
 1938. november 1., 21. A Szent Jobb példamutatása. 306–310.
 1938. november 15., 22. Németh Lajos: Egymillió magyart köszöntünk. 354.
 1938. november 15., 22. Hírek: Köszöntés Felvidékre. 365.
 1938. november 15., 22. Szabó D. Béla: Adjon Isten! Mindent vissza! 369.
 1938. december 1., 23. Rendelet. 373.
 1939. január 15., 2. Fuchs Ilona: Mindent vissza! 29.
 1939. március 15., 6. Szabó D. Béla: Népiszkoláink és a koreszmék. 81–82.
 1939. április 1., 7. Uhlárik István: Hogyan beszéljünk? 107.
 1939. május 15., 10. Rózsa József: Népiszkola és világnézet. 146–149.
 1939. május 15., 10. Török Miklós: Magyar ruha, magyar lakás ... 149–150.
 1939. június 1., 11. Rózsa József: Népiszkola és világnézet. 165–166.
 1939. július 1., 13. Nemes János: Hazafias dalaink éneklése. 194–195.
 1939. július 15., 14. Maróti Béla: Egy készülő törvény margójára. 210–212.
 1939. július 15., 14. Rendelet. 232.
 1939. augusztus 15., 16. Bizzer János: Mai magyar élet. 241–243.
 1939. augusztus 15., 16. Hírek: A nyolcosztályú népiszkola bevezetése. Népművelési törvény. 246.
 1939. szeptember 1., 17. Oktatófilm hazánkban. 279–280.
 1939. október 1., 19. Rendelet. 311.
 1939. október 15., 20. Kocsán Károly: Jöjjetek! 309.
 1940. február 15., 2. Hűség és halál. 9–10.
 1940. április 15., 8. Rendeletek. 65.
 1940. június 1., 11. Kocsán Károly: Korszalkalkotó... 89–90.
 1940. július 1., 13. Barabás András: A nyolcosztályú elemi népiszkola – mint valóság. 105–106.
 1940. augusztus 15., 16. Fügedi Péter: Milyen legyen a katolikus népiszkolák felső tagozata? 129–130.

1940. szeptember 15., 18. Kocsán Károly: Boldog napok. 145.
 1940. szeptember 15., 18. Az 1940. XX. tc. 146.
 1940. augusztus 15., 16. Honismeret–hazatudatosság. 130.
 1940. december 1., 23. A tanító kettő feladata. 185.
 1941. február 15., 4. Mozi és katolicizmus. 25.
 1941. május 1., 9. Kocsán Károly: Köszöntjük Dél tanítóit! 73.
 1941. július 15., 14. Hírek: Kötelező a formaruha... 117.
 1941. augusztus 1., 15. Hírek: Kötelező lesz az iskolai formaruha. 123.
 1942. február 15., 4. Rendelet. 25–26.
 1943. november 1., 21. Dr. Becker Vendel: A keresztény nemzeti népiszkolák jövő alakulása. 161–162.
 1943. december 1., 23. Dr. Becker Vendel: A keresztény nemzeti népiszkolák jövő alakulása. 178–180.

Egyéb pedagógia folyóiratok

Tanítók Lapja

1923. október 20., 16. Roth Kálmán: Az 5 évfolyamú tanító- és tanítónőképző intézet. 3–4.
 1928. május 15., 10. Ormós Lajos: III. Egyetemes Tanügyi Kongresszus. 1–2.
 1928. június 1., 11. Ormós Lajos: III. Egyetemes Tanügyi Kongresszus. 1–2.
 1928. július 15., 12. Ormós Lajos: A III. Tanügyi Kongresszus értesítője. 2–3.
 1935. december 1., 15. Mi lesz velünk? 5–6.
 1938. május 1., 9. Ormós Lajos: Református Tanítóképző akadémiák. 1.
 1940. január 15., 2. Kiss Gyula: A nyolcosztályú népiszkola problémája. 1–2.
 1940. február 1., 3. Kiss Gyula: A nyolcosztályú népiszkola problémája. 1–2.
 1940. február 15., 4. Ormós Gyula: A nyolcosztályú népiszkola problémája. 1–2.
 1940. március 1., 5. Ormós Lajos: A nyolcosztályú népiszkola. 2–3.
 1940. március 16., 6. A népiszkolai tanterv hibái. 7–8.
 1940. március 16., 6. Sziágyi Dezső: Szélgjegyzetek a nyolcosztályú népiszkola margójára. 5–6.
 1940. július 1., 13. Réthy Lajos: Tapasztalataim a nyolcosztályos népiszkolával kapcsolatban. 13.

Sárospataki Református Lapok

1933. szeptember 17., 38. Mátyás Ernő előadása a szeptember 16-i évmeignyitó ünnepségen. 213–215.

Debreczeni Protestáns Lap

1938. november 15., 12. Révész Imre: A mi örömiünk. 285–287.
 1938. június 15., 6. Dr. Veress István: A tanítóképzés új rendje a református egyházban. 140–142.

Jegyzet

(1) Kocsán Károly (sz. 1884): tanító, 1931-től országgyűlési képviselő, az Országos Katolikus Tanügyi Tanács titkára, majd az Országos Katolikus Tanítóegylet főtitkára, a katolikus Népszövetség főtitkára.

(2) Huszár Károly (1882–1941): politikus, miniszterelnök. Eredetileg tanító, majd a Néppárt, ill. a Népujság szerkesztője. A második és harmadik Friedrich-kormányban 1919. aug. 15-től nov. 24-ig vallás- és közoktatásügyi miniszter, majd 1919. nov. 24-től 1920. márc. 15-ig az ún. koncentrációs kormány miniszterelnöke.

(3) 1919, 3. 29–30.

(4) Erdősi Károly (sz. 1873): pápai prelátus, címzetes apát, a Szent István Társulat alelnöke, az Élet című lap felelős szerkesztője.

(5) Finta Sándor (1889): szombathelyi római katolikus iskolaigazgató-tanító, költő, író. A Dunántúli Tanítók Lapjának is felelős szerkesztője.

(6) Karlovitz, 2001, 26.; Széchy, 1997, 17–25.

(7) Kelemen, 1994, 33–39.

(8) Papházi, 1994, 168.

(9) Mészáros, 1991, 2–5.

(10) Mészáros, 1991, 2–5.; Szendi, 2002, 125.

(11) Nagy M., 1996, 202.

(12) 1920., 17. 177. 1921., 6. 44. 1921., 11. 90.

(13) 1926., 10. 146.

(14) Kornis Gyula (1885–1958): filozófus, egyetemi tanár, piarista, kultúrpolitikus, az MTA tagja (1916, 1928, íg. 1934, t. 1941–1946)

(15) Lányi, 1997, 51.

(16) Nagy M., i.m. 202.

(17) Kiss, 1992, 15.

(18) 1920, 12. 121. 1926, 15. 226. 1928, 13. 195–197.

(19) A revízió kérdésében a fokozatok szempontjából megkülönböztethető pragmatikus revízió, mely mindent vissza óhajt szerezni, ez az optimum. Az etnikai revíziót a baloldal és a liberális legitimitások képviselték. A kormányok a totális revíziót sosem merték felvállalni, ez csak a szélsőjobboldal tervében szerepelt. (Ormos, 2003, 75–86.)

(20) 1920, 6. 49–50. 1920, 9. 91. 1920, 19. 197. 1923, 18. 144–145.

(21) 1931, 10. 147.

(22) 1925, 13. 177–180. 1931, 10. 147. 1937, 18. 294–295. 1938, 11. 161–162. 1939, 6. 81–82. 1939, 11. 165–166.

(23) 1924, 5. 42–43. 1926, 7. 98–100.

(24) 1926, 4. 50–53.

(25) 1926, 1. 5–6. 1927, 11. 165–167. 1928, 3. 37. 1928, 4. 54–56.

(26) 1925, 7. 82. 1925, 20. 306–307.

(27) 1927, 16. 242.

(28) 1921, 22. 182. 184. 187.

(29) Klebelsberg Kuno működése átfogta a nemzeti kultúra egész területét. Programot dolgozott ki és indított meg az iskolán kívüli népművelés fejlesztésére. 1924. évi törvényével létrehozta az új középiskola-típust, a reálgimnáziumot. Hasonlóan járt el a leány-középiskolákkal is. Biztosította a vidéki tudományegyetemek fenntartását és fejlesztését, decentralizálta az oktatást. Nevéhez fűződik a külföldi ösztöndíjrendszer kidolgozása, valamint tudományos élet támogatása.

1925–30-ban 9–10%-kal részesedett az állami költségvetésből a kultusztárca (1900–13: 2–5,5%). (Romsics, 2001, 174–187.) Klebelsberget Kunot Ernst Sándor (1870–1938) követte a tárca élén: pápai prelátus, a magyarországi keresztényszocialista mozgalom egyik vezetője. 1931. augusztus 24. és december 16. között vallás- és közoktatásügyi miniszter.

(30) 1931, 10. 146–147.

(31) 1925, 2. 14–15.

(32) Kocsán Károly (sz. 1884): tanító, 1931-től országgyűlési képviselő, a Nemzetnevelés szerkesztője 1919 és 1922 között, majd 1935 és 1944 között. Az Országos Katolikus Tanügyi Tanács titkára, majd az Országos Katolikus Tanítóegylet főtitkára, a katolikus Népszövetség főtitkára.

(33) Dr. Horváth Győző: püspök, kalocsai nagyprépost, felsőházi tag

(34) 1924, 6. 54–55. 1924, 10. 94–95. 1925, 5. 49–50. 1931, 20. 301–304. 1932, 14. 211–213.

(35) 1925, 20. 317. 1926, 4. 58–59.

(36) 1923, 18. 142–143. 1932, 2. 19–22.

(37) 1925, 2. 13. 1925, 7. 83–84.

(38) 1920, 19. 195.

(39) 1925, 5. 49–50. 1925, 7. 84–85.

(40) Teleki Pál szerint az iskolában teljes államhűségre kell nevelni a gyerekeket. Hűség az állami tudathoz, az államnak önmagáról kialakított felfogásához, egyéni lényéhez. Az államhatalom olyan magyarázata, amely szerint ez csak annyiban kötelez, hogy az állam törvényeit tisztelni kell és ellenük nem szabad véteni, még távolról sem jelentí az államhoz való teljes hozzátartozást. Ez csupán olyasmihhez kapcsolódó hűség, amely tőlünk kívül áll, idegen. A honfíui hűség más: az államhoz, mint hazához fűz olthatatlan, lényünkbeli való hűség. (Teleki, 1994, 59.)

(41) 1922, 2. 26–28.

(42) 1925, 13. 177.

(43) 1931, 12. 177.

(44) Nevéhez fűződik az 1934. évi középiskolai reform, melyben megvalósult az egységes középiskola, a gimnázium, ahol a nemzetismereti oktatás központi szerepet kapott. 1935. évi tanügyigazgatási törvényben átalakította, központosította a tanügyigazgatást. (Szabolcsi – Mann, 1997, 68–69.) A hómáni nemzetnevelés az öncélú nemzet fogalmával kapcsolódott össze, ami annyit jelentett, hogy a nevelés célja maga a nemzet. Ebből következik, hogy van nemzetnevelés is, hiszen ahogy az egyént, úgy a nemzetet is nevelni kell. Hóman Bálint a *Kulturánk mai kérdései* c. munkájában kifejtette, hogy a kultúra nem luxus, érdemes érte anyagi és erkölcsi áldozatot hozni. Úgy vélte, hogy a kulturális szervezetek átépítésével és az intézmények átszervezésével biztosítani lehetett mindazoknak a nélkülözhetetlen és életképes kulturális intézményeknek a fennmaradását és jövőbeni fejlődését, amelyek nélkül egészséges kulturális élet nem is létezhet. A hazafias nevelés szolgálatába állította a nemzeti világnézet a nemzeti erkölcs és a magyar jellem kialakítását. (Nagy, 1997, 217., 220.) Minisztersége ideje alatt a tárca 1932–33: 13%, 1934–35: 12%, 1937–38: 11%-ban részesült a költségvetésből. (Romsics, 2001, 174–187.) Hóman

Bálintot Teleki Pál (1879–1941) követte a miniszteri székben, aki 1938 május 14. és 1939 február között kultuszminiszter Imrédy kormányában. Teleki Pál „katolikus szellemű nemzetnevelési programot képzelt el, melynek keretében az ország lakosait nemzetű óhajította szervezni. A nemzetűé válás eszközeként a pedagógiai nevelést tekintette, mellyel „minden magyar lakost rá kell döbenteni magyarságára, és az ahhoz kapcsolódó kötelességére. (Mészáros, 2000, 242–277.) A korszak utolsó vallás- és közoktatásügyi minisztere Szinyei Merse Jenő (1888–1957): 1942. július 3. és 1944. március 22. között a Kállay-kormányban.

(45) 1937., 17. 277–278.

(46) 1921., 14. 119–120. 17. 150–152. 1922., 2. 30. 7. 120–121. Sárospataki Református Lapok, 1933, 38. 213–215.

(47) 1938, 21. 306–310.

(48) 1938, 9. 129.

(49) 1938, 17. 284.; 1938, 21. 310.

(50) Azt is meghatározták a rendeletben, hogy a hangos elmondás közben ütemesen kellett tagolni, mert ez erősítette a kollektivitás érzését, míg a csendes ima az individuális felelősségtudatot. (Nagy, 1997, 213–215.), 1938, 7. 109.

(51) 1938, 3. 36. 1938, 7. 99–100. 1938, 17. 275–276.

(52) 1938, 9. 140. 1939, 17. 279–280. 1941, 4. 25.

(53) 1932. 11. 164–165.

(54) Első bécsi döntés: 1938. november 2.: Kassa, Munkács, Ungvár, Sátoraljaiújhely, Érsekújvár, Komárom Beregszász, Losonc, Léva. 1939. március 13–17.: Kárpátalja megszállása.

Második bécsi döntés: 1940. augusztus 30.: É-Erdély (Kolozsvár, Beszterce, Szatmárnémeti, Nagyvárad) 1941. április 13.: délvédelmi területek birtokbavétele.

(55) 1938., 22. 369. 1939., 2. 29. Debreczeni Protestáns Lap, 1938., 12. 285–287.

(56) 1938., 22. 354. 1938., 22. 365. 1939., 20. 309. 1940., 18. 145. 1941., 9. 73.

(57) 1939., 16. 241–243.

(58) 1941., 14. 117. 1941., 15. 123.

(59) 1939., 10. 146–149. 1939., 13. 194–195.

(60) 1939., 7. 107.

(61) 1931., 8. 123.

(62) 1934., 6. 83–84.

(63) 1937., 6.81–83. Teleki Pál a magyarországi svábokat ún. önkéntes kisebbségnek tekintette, tehát olyanoknak, akik hívásra vagy hívás nélkül egyesével, kis csoportokban vagy nagy tömegben vándoroltak be az országba, így nem feltétlenül tarthatnak jogot kisebbségvédelemre. A nyilvánosság előtt azonban azt hangsúlyozta, hogy szakítani akar a magyarosítás politikájával, garantálja a kisebbségi nyelv szabad használatát, de ez nem jelenti a kollektív jogok biztosítását. Hóman Bálint a németekkel és a szlovákokkal szemben egyértelmű és nyilvános nemzetiségi programot sürgetett. (Spannenberger, 2005, 73., 171., 202–203., 225., 229., 236., 314–315.)

(64) Rendezte a népoktatást, kimondta a tankötelezettséget 6 és 12, illetve a tovább nem tanulók számára 15 éves korig, rendelkezett az iskolaállítási jogáról és kötelességéről, meghatározta az oktatás tartalmát, állást foglalt a világi népoktatás és az anyanyelvi oktatás mel-

lett, normákat szabott a tárgyi és személyi feltételek terén, valamint az ellenőrzés és a felügyelet vonatkozásában. (Kelemen, 2002, 121–124.; Romsics, 2001, 41.)

(65) 1921, 16. 135–137.

(66) 1923, 24. 280.

(67) Váradi József: tanítóképző intézeti tanár, népfőiskolai igazgató

(68) 1921, 19. 158. 20. 169.

(69) 1921, 22. 182. 184. 187.

(70) Az ún. keresztény-nemzeti eszmerendszer megszületésének legfontosabb kiváltó oka az 1918–1920 közötti Magyarország általános helyzetében, közérzetében kereshető. Sokan úgy érezték, hogy egy vesztes háború, forradalmak, a Tanácsköztársaság, a trianoni békeszerződés, a kisantant okozta külpolitikai elszigeteltség után Magyarországnak nem csak a gazdasági rendszerét, politikai strukturáját kellett helyreállítani, hanem a magyarság szellemiségét, gondolatvilágát is. Többen vélték úgy, hogy „a Magyarországot ért tragédiák okozói az idegen eszmék. ezért a tradicionális valóságosságot erőteljesen támogatni kellett a közélet valamennyi területén. A keresztény-nemzeti fogalom Bangha Béla és Prohászka Ottokár nevéhez fűződik. Horthy Miklósnak rendszer megújításához szüksége volt az egyházak erkölcsi tekintélyére. (Fazekas, 2000, 2. 8–11.)

(71) 1924, 2. 2–3. 1924, 24. 274–276.

(72) 1925, 6. 65. 1925, 10. 133.

(73) 1924, 11. 240–241. 1924, 24. 274–275.

(74) 1925, 19. 299.

(75) Az iskolaépítési akció a magyar népoktatás fejlesztése céljából valósult meg. Az 1926. évi törvény végrehajtási rendeleteit az építkezések szempontjaiból vizsgálta. A törvény előírta, hogy ízléses, a művészeti szempontokat is figyelembe vevő, egy- és kéttantermes, tanítói lakással egybekapcsolt iskolák létesüljenek. Fontos kikötés volt az is, hogy csak szilárd anyagot (égetett téglát, terméskövet, esetleg mészhomoktéglát) volt szabad felhasználni. (Szabolcsi – Mann, 1997, 73.)

(76) 1926, 7. 110.

(77) 1929, 3. 33–34.

(78) 1927, 24. 378. 1928, 2. 26. *Tanítók Lapja*, 1928, 10. 1–2. 11. 1–2. 12. 2–3.

(79) 1929, 3. 34–37. 7. 100–101.

(80) 1928, 10.146–148. *Tanítók Lapja*, 1928, 10. 1–2.

(81) 1926. VII. tc. az érdekeltségi népiskolákról a mezőgazdasági népesség számára.

(82) 1928, 13. 194.

(83) 1928, 13.194–195.

(84) 1939, 14. 210–212.

(85) 1929, 12. 177–178.

(86) 1931, 20. 301–304.

(87) 1930, 9. 129–130. 139–140. 10. 145–146, 1932., 4. 50–52. 12. 178–181. 1933, 13. 195–197.

(88) 1931, 18. 277.

(89) 1937, 3. 38–39.

(90) 1939, 16. 246.

(91) 1940. XX. tc – tankötelezettség a nyolcosztályos népiskolában. A törvény kimondta, hogy vagy 8 éven át minden nap oktatásban és nevelésben részesüljenek a gyermekek, vagy 6 éven át + 2 év mindennapos mezőgazdasági népiskolai oktatásban. A 9. évben összesen

maximum 40 gyakorlati tanítási napot kell töltenie. Előírta a vallásos nevelésre vonatkozó kötelezettségeket is. Mind a szülő, mind a tanító feladata lett ennek megvalósulása. (Sárkózi, 1980, 154–160., 188., 227.) (92) 1940, 11. 89. 1940, 18. 146.; (*Tanítók Lapja*, 1940, 6. 5–6.)

(93) A törvény megszületése után, a végrehajtás szakaszában olyan vélemények láttak napvilágot, melyek szerint kerülni kellene, hogy hazánkban még ugyanazon község gyermekei között is, már a serdülés előtti korban iskolázási különbség legyen. Ezenkívül az a probléma is felmerült, hogy a népiskola felső tagozatát végzett tanulók helyzete és esélye rosszabb a középiskolát végzettekkel szemben. A korabeli pedagógiai sajtótermékek oldalain a népiskola zsákutca-jellegéről és az oktatási rendszer kasztszerűségéről egyszerűen nem vettek tudomást. (Nevelésügyi Szemle, 1943, 101–108. In Szabolcsi – Mann, 1997)

(94) 1921, 9.71.

(95) A református tanítók is a református iskola lefokozását látták a törvényben, hiszen a törvény előtt hat évig voltak a diákok a református iskola padjaiban. (*Tanítók Lapja*, 1940, 5. 2–3. 6. 7–8.)

(96) 1940, 13. 105–106. 1940, 16. 129–130. 1940, 18. 146. 1943, 21. 161–162. 23. 178–180. Felvidéki Magyar Tanító, 1940, 1–2. 3–8. In Szabolcsi – Mann, 1997; *Tanítók Lapja*, 13.13.

(97) 1927, 13. 198–200. 20. 309–311. 21. 328–330. 1930, 17. 261–263.

(98) 1938, 23. 373.

(99) 1920, 2. 21.

(100) 1920, 18. 185.

(101) 1920, 18., 190.

(102) 1921, 4. 26.

(103) 1920, 22. 214–216. 23. 224.

(104) 1921, 7. 50. 1921, 12. 90–92. 1921, 19. 157–158.

(105) 1925, 23. 354–357. 1926, 4. 49–50.

(106) 1926, 22. 341–343.

(107) Becker Vendel (1878): katolikus pap, Szentszéki bíró, tanügyi főtanácsos, a csanádi egyházmegye katolikus iskoláinak főtanfelügyelője.

(108) 1924, 6. 58–59. *Tanítók Lapja*, 1940, 2.1–2. 1940, 3. 1–2.

(109) Finácsy Ernő (1860–1935): pedagógus, egyetemi tanár, az MTA tagja 1904-től az Országos Közoktatási Tanács ügyvezető elnöke. A Magyar Pedagógiai Társaság elnöke.

(110) 1924, 2. 4–7. *Tanítók Lapja*, 1923, 16. 3–4.

(111) 1928, 9. 141.

(112) A III. Egyetemes Tanügyi Kongresszuson a tanítóképző intézeti tanárok határozottan elutasították a középiskolai érettségire építendő legalább két teljes évfolyamra kiterjedő, akadémiai jellegű tanítóképző főiskolával (benne egyetemi részképzéssel) kapcsolatos javaslatot. A kongresszus tanító tagjai azonban szervesen léptek fel, és leszavazták a tanítóképző intézeti tanároknak a kéttagozatú, ám szerves egységet alkotó, főiskolai jellegű felső tagozattal, ám lényegében azonos tanári karral, internátussal bíró új tanítóképzőre vonatkozó javaslatát. Döntésüket még az sem befolyásolta, hogy – számukra tett engedményként – a Molnár Oszkár által beterjesztett javaslat a IV. évfolyam végén érettségi vizsgát helyezett kilátásba, s különbözőzeti vizs-

gával bármilyen középiskolai érettségivel lehetővé kívánta tenni a felső tagozatra való beiratkozást. (Donáth, 2002)

(113) 1934., 10. 149–150. *Tanítók Lapja*, 1928., 10.1–2. 11. 1–2. 12. 2–3.

(114) 1928., 21. 326–328.

(115) 1928., 24. 371–374.

(116) 1929., 1. 9–10.

(117) 1929., 3. 37–38. 14. 210.

(118) 1929., 17. 258–260.

(119) 1930. 1. 3–5. 18. 275–278. 1934., 10. 149–150.

(120) 1934., 14. 211–213. 1938., 4. 50–51.

(121) 1938., 3. 34–35.

(122) 1938., 9. 140.

(123) 1938. évi XIII. tc. a gyakorlati irányú középiskoláról. 3. §-tól 31. §-ig: a liceum-ról.

XIV. tc. a tanítóképzésről, mely a tanítóképző akadémiákról szól (CJH. 1938. évi tc. Bp. 1939. 106–129. o.) (124) 1938., 2. 17–18.

(125) Az tette lehetővé a törvény megszületését, hogy a VKM időszerűnek látta a tanítói túltermelés korlátozását, mivel az akkor működő tanítóképző intézetek a tanítóknak, főleg a tanítónőknek olyan tömegeit zúdíjták a társadalomra, mely nehéz feladatok elé állítja a kormányzatot az elhelyezkedésük miatt. (Donáth, 2002; *Tanítók Lapja*, 1935, 15. 5–6. 1938, 9. 1.) Gyakorlatban a törvény nem valósult meg a háború és a visszacsatolások következtében kialakult tanítóhiány miatt, és az 55.600/1941. VKM számú rendelet leállította a liceumok kiépítését, és a tanítói képesítés megszerzését a liceum I–III. osztályának és a tanítóképző-intézet IV–V. osztályának elvégzéséhez kötötte. Így fennmaradt az immár kétnevű, 5 éves tanítóképzés. (Rozsondai Zoltán, 1948, 78., Donáth, 2001, 219–234.) Kemény Gábor többször megismételte meggyőződését, miszerint a tanítóképző-intézeti tanárság a felelős a III. Egyetemes Tanügyi kongresszuson domináns tanítói törekvések megtorpedözéséért, mivel a tanítóképző-intézeti tanárok egzisztenciális fenyegetettséget láttak a törvényben. Kemény Gábor a felsőfokú tanítóképzés bevezetése mellett érvelt, míg Kiss Árpád az érettségi utáni négyéves főiskolai képzést túlzásnak tartotta. A közép-fokú ötéves átalakított programú tanítóképzést vélte helyes megoldásnak. 1947-ben az MKP a hároméves nevelőképző főiskolák kiépítésének tervét karolta fel. Rozsondai Károly, igazgató 1946. május 10-i tantestületi értekezleten kifejtette, hogy a négyosztályos nevelői szakközépiskolába az általános iskola elvégzése után lehessen felvétellel bejutni, majd érettségivel záruljon a képzés, mely bármerre jogosítja a diákot a továbbtanulás tekintetében. Ezután a tanítóképzés hároméves főiskolán folyt volna. (Donáth, 2004, 8–33., Németh, 1990, 90–96.)

(126) 1938, 3., 33–34. 1938, 7. 99.

(127) 1938, 16. 242. 243. A református egyház többek között azt tartotta problémának, hogy az új törvény hiányos, nem elégíti ki a tanítóképzés színvonalemeléseinek célját sem egyházi, sem általános viszonylatban. (*Debreczeni Protestáns Lap*, 1938, 6. 140–142.) 128., 1938, 17. 275–276.

(129) Rozsondai Zoltán, 1948, 78.; Németh, 1990, 89.; Donáth, 2001, 219–234.

Irodalom

- Bollókné Panyik I.: A Magyar Tanítóképző című egyesületi folyóirat bemutatása (1886–1944). In Donáth P. – Hangay Z. (1999, szerk.): *Filozófia-művelődés-történet*. A Budapesti Tanítóképző Főiskola Tudományos Közleményei. Trezor Kiadó, Budapest. 65–84.
- Donáth P.: A tanítóképző akadémiák kérdése 1908, 1938, 1958 – azonosságok és különbségek. In Kovátsné Németh M. (2001, szerk.): *Tanulmánykötet*. Nyugat-Magyarországi Egyetem, Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar, Győr. 219–234.
- Donáth P. (2000): Amikor a körösi lámpás-gyújtogatók átmeneti lámpaoltásra kényszerültek... *Studia Caroliensia* (A Károli Gáspár Egyetem folyóirata), 3. 12–38.
- Donáth P. (2002): *Mécses vagy világitótorony?* Adalékok az 1938: XIV. törvénycikk előtörténetéhez (Hosszú út az 1938:XIV. törvénycikkig), kézirat.
- Donáth P. (2004): *SzakEmber a minisztériumi ügyosztályon, Rozsondai Zoltán a magyarországi tanítóképzés értékeinek megőrzéséért, megújításáért, 1945–1960*. 7–30. kézirat.
- Fazekas Cs. (2000): Politikai katolicizmus a két világháború közötti Magyarországon. *Egyházforum*, 2. 7–11.
- Glatz F. (2000, szerk.): *A magyarok krónikája*. Officina Nova, Budapest.
- Jáki L. (1987, szerk.): *A magyar nevelésügyi folyóiratok bibliográfiája 1841–1958*. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest.
- Karlovitz J. (2001) Régi és új pedagógus szervezetek. *Köznevelés*, 10. 26.
- Kelemen E.: A magyar pedagógusmozgalmak és szakszervezetek változatos története. In *Lázad hát már az élet alágvirítja, a tanító...?* (szerk.: Tomori és Thoma), 21–39.
- Kelemen E. (2002): *Hagyomány és korszerűség (Oktatáspolitikai a 19–20. századi Magyarországon)*. Oktatókutató Intézet, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.
- Kelemen E. (1999): Gondolatok a magyar tanítóképzés kettős évfordulóján. In Donáth P. – Hangay Z. (szerk.): *Filozófia-művelődés-történet*. A Budapesti Tanítóképző Főiskola Tudományos Közleményei, Trezor Kiadó, Budapest. 53–64.
- Kiss E. (1992): Érdekképviselő és demokrácia, *Pedagógiai Műhely*, 5, 14–17.
- Lányi K. (1997): Néhány reflexió a Magyar Pedagógiai Társaság történetéhez. *Új pedagógiai szemle*, 6. 50–53.
- Mann M. (1997): *Oktatáspolitikusok és koncepciók a két világháború között*. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest.
- Mészáros I. (2000): *A katolikus iskola ezeréves története Magyarországon*. Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest.
- Mészáros I. (1991): Tanítóegyesületek hajdanán. *A tanító*, 1, 1. 2–5.
- Nagy M. (1996): Tanító és tanáregyesületek Magyarországon. *Új pedagógiai szemle*, 7–8. 202–207.
- Nagy Péter T. (1992): *A magyar oktatás második államosítása*. Educatio, Budapest.
- Nagy Péter T. (1997): *Hogyan kerüljük el a polgárosodást?* (Magyar oktatáspolitikai 1867–1945). Nevelés-történeti előadások: előadások a nevelés társadalomtörténetéből. Kodolányi János Főiskola és az Oktatókutató Intézet közös kiadása, Székesfehérvár–Budapest.
- Nagy Péter T. (2000): *Járszalag és aréna: Egyház és állam az oktatáspolitikai erőterében a 19. és 20. századi Magyarországon*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.
- Németh A. (1990): A magyar tanítóképzés története. In *Főiskolai Füzetek 11*. Zsámbéki Tanítóképző Főiskola, Zsámbék.
- Ormos M. (2003): Politikai ideológia a két világháború között. In Vonyó József (szerk.): *Társadalom és kultúra Magyarországon a 19–20. században*, Pannónia Könyvek, Pécs. 75–86.
- Papházi T. (1994): A pártok és az oktatásügyi érdekszervezetek viszonya Magyarországon. *Társadalomkutatás*, 1–4. 166–171.
- Romsics I. (2001): *Magyarország története a XX. században*. Osiris, Budapest. 206–221.
- Rozsondai Z. (1948): A Pedagógiai Főiskola és a Tanítóképző-intézetek. *Köznevelés*, 5. 77–80.
- Sárközi I. (1980): *Az ellenforradalmi rendszer népiszkolapolitikája Magyarországon (1919–1944)*. Akadémia Kiadó, Budapest.
- Spannenberger, N. (2005): *A magyarországi Volksbund Berlin és Budapest között, 1928–1944*. Lucidus Kiadó, Budapest.
- Szabolcsi É. – Mann M. 1997: *Közoktatási törvényeink és a pedagógiai sajtó 1867–1944*. ELTE Bölcsészettudományi Kara Neveléstudományi Tanszék, Budapest.
- Szendi E. (2002): *A fővárosi pedagógustársadalom kultúrtörténete a két világháború között (1920–1928)*. Eötvös J. Könyvkiadó, Budapest. 125–127.
- Széchy É. (1997): Harminc év után..., *Új pedagógiai szemle*, 3. 17–25.
- Teleki Pál gondolatai. (1994) *Hunnia*, 59, 7–8.